

ЛЕЗГИ Газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 27 (10932) хемис 2 – июль, 2020 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Дагъустанда ц'ийи центраяр ахъайнава

Чн мухбир

30-июндиз Урусатдин Президент Владимир Путин уьлкведин са шумуд регионда коронавирус акатнавай бур сагъар хъувун патал оборонадин министерствондин медицинадин центраяр ахъаюниз талукъарнавай видеоконференция кьиле тухвана. “Лезги газетдиз” РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайивал, мярекатда Дагъустандин Къил Владимир Васильева ва медицинадин идарайрин къилин духтуррини иштиракна.

“Къе чун патал важиблу ва гъа са вахтунда шадвилдин гиссер кутадай вакъиа кьиле фена: Воронежда, Пензада, Каспийскда, Дербентда ва Хасавюрт райондин Ботаюрт хуьре оборонадин министерствонди эцигнавай медицинадин ц'ийи 5 центр ачухнава. Абуру т'угъвалдихъ галаз женг тухунин карда герек къевезвай алай аямдин тадаракралди таъминарнава. Гъа са вахтунда ц'ийи идарайри регионра здравоохраненидин къурулуш мягъкем хъунизни таъсирдайдал шак алач. Лагъана кланда, 5-дакай 4 центр Дагъустандин ва Воронеждин областдин къилерин т'алабуналди эцигнава.

Т'угъвалдин виридалайни четин макъамда уьлкведин муракаб гъалар арадал атанвай регионриз эцигунардай бур, герек къевезвай техника ва маса куьмекар рекъе туна”, - къейдна Владимир Путина.

Президентди алава хъувурвал, коронавирус пайда хъайидалай къулухъ къеве варз арадай фейила т'егъуьн акатнавай бур сагъар хъийидай 16 центр к'валахдив эгеч'на. Абуру са гъвечи девирда эцигна акъалтарна. Центрайра, санлай къачурула, 4,5 агъзур кас сагъар хъувуна, 25 агъзурдав агакна медицинадин рекъий жуьреба-жуьре ахтармишунар кьиле тухва-

на. Мадни башкъа, Дагъустанда, Красноярскда, Забайкальеда алава мобильный 4 госпитални кардик кутунвай.

“Ц'ийиз ахъайнавай центрайри коронавирсудихъ женг тухунин карда агалкъунар къазанмишдайдак за еке умудар кутазва. Женг давамарунив чун мукъаятивилелди эгеч'зава. Чи граждандин сагъламвал патал чна алакьдай вири куьмекар гуда, серенжемар къабулда. Арадал атай муракаб гъалари здравоохраненидин къурулуш ва, санлай къачурула, уьлкве хаталувилериз дурум гуз гъазур тирди къалурна. И карда чна авай вири мумкинвилерикай менфят къачуна. Къетендиз къейд ийин, коронавирусдин вилик пад къун патал къабулзавай серенжемар вири терефрихъай къимет гана кардик кутунва. Абуру и хаталу макъамда сифте чкадал аламуькун герек я”, - лагъана уьлкведин Президентди.

“Т'угъвалдиз акси женгина военный медицинадин къуллугъдин 18 агъзурдалай гзаф пешекарри иштиракна. Абуру, чпин сагъламвал хаталувилик кутуна, коронавирсудин есирда гъатнавай агъалийриз куьмекар гана, азардин къармахрай ахкъудна. Заз и кардик пай кутур гъар са духтурдиз, пешекардиз сагърай лугъуз кланзава”, - алава хъувуна Владимир Путина.

Уьлкведин регионра центраяр эцигуникай оборонадин министр Сергей Шойгудини лагъана. Адан гафаралди, Президентди гайи тапшургуьдалди тайинарнай вахтунда медицинадин ц'ийи идараяр эцигна акъалтариз алакна.

Дагъустандин Къил Владимир Васильева Кеферпатан Кавказдин республикадин здравоохраненидин къурулушдиз куьмек гунай уьлкведин руководстводиз сагърай лагъана.

“Куь тапшургуьдалди Дагъустандиз чпихъ акъалт'ай тежриба ва чирвилер авай духтуррин дестеяр атана. Четин ма-

къамда регионда авай гъаларихъ галаз таниш хъун патал республикадиз РФ-дин здравоохраненидин министрдин къеве заместитель - Гриднев ва Фисенко муьгман хъана. Абуру чкадин духтурриз т'угъвалдиз акси женгина менфят къачуна кланзавай къайдайрин, тежрибадин сирер ачухна ва абурун меслятрал Дагъустанда амални авуна”, - лагъана Владимир Васильева Владимир Путинахъ элкъвена.

РД-дин Къили Дагъустан кеве гъатнавай ч'авуз куьмекар гунай оборонадин министр Сергей Шойгуиз, Роспотребнадзордин къил Анна Поповадиз ва са жерге федеральный ведомствойрин къилериз чухсагуьл малумарна.

Видеоконференциядин сергъятра аваз, Владимир Васильева Урусатдин Президентдивай Азербайжандихъ галаз сергъятдал алай алачуьхрин пункт мад са вацра тун т'алабна.

“Владимир Владимирович, Куь тапшургуьдалди чна и к'валах кьиле тухузва, сергъятдилай эляч'изавайбурун къадар артухарнава. Алай вахтунда Азербайжандани гъалар са акъван хъсан бур туш. Алачуьхрин пункт, жез хъайит'ла, мад са вацра тунин игътияж ава”, - лагъана республикадин Къили. Президентди и месэладин патахъай вичин разивал къалурна.

Дагъустанда ц'ийиз ахъайнавай центрайрикай Каспийскдин, Дербентдин ва Хасавюрт райондин азарханайрин къилин духтурри - Расим Рамазанова, Абдулкъафар Шихмегамедова, Кавсарат Шуайбовадини чпин фикирар лагъана. Абуру къейд авурвал, ц'ийи центрайри регионда медицинадин хел вилик финиз таъсирда, чкадин агъалийриз медицинадин рекъий виниз тир еридин куьмек гудай мумкинвилер тешкилда.

(Макъала куьруь авуна гузва. Гегъеншдиз РД-дин Къилин сайтдай к'елиз жеда)

Нумрадай клела:

ЮБИЛЕЙ

Вири дережаяр муьт'угъгарай “Ракъун Генрих”

1946-йисалай Г.Гъасанов заводдин къилин конструктор ва ЦКБ-дин начальник тир. Хиве лап жавабдар везифаяр авай конструктордин бажарагъди мадни цуьк акъудна, карханадин конструкторрин, инженеррин зегъмет мадни лишанлу гъалибвилерихъ тухвана. Абуру ц'ийи тадаракар арадал гъана.

▶ 3

БАТАНПЕРЕСВАЛ

Парадда иштиракна

Имраназ Военно-космический академиядин руководствондин, преподавателрин ва курсантрин арада лайихлу гъуьрмет ва авторитетни ава. И гъакъикъатни чаз академиядин руководстводилай Къасумхуьруьн 1-нумрадин юкъван школадиз ва курсантдин диде-бубадиз хтай чухсагуьлдин чарарай чир жезва.

▶ 4

“ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН” - 100 ЙИС

Милли журналистика:

“Коммунист”

“Коммунист” газетдин редакцияда рагъметлу Имамудин Жамиевич Апаеван девирда арадал атай лап хъсан адетар - пешекарвал, намуслувал, са куьнихъайни вил къя тийиз, критикадиз рехъ гун, халкъдихъ галаз сих алакъа хуьн - ибуру къилин истемешунар яз, ц'ийи жегъил редактор Агъмед Насруллаевич Агъмедовани даварна.

▶ 5

ТАРИХ

“Мискискарин тарих”

“Мискискарин тарих” арадал гъанвай вахт малум туш. Ам тайинарун илимдин муракаб месэла я. И карда Дагъустандин тарихдин араб ч'алал къевенвай виридалайни къадим чешмейрикай менфят къачуна кланда. Абурук ихътин бур акатзава: “Ахъцеъ-наме”, “Тарих Аби Муслим” ва “Тарих ал-Баб” (Тарих ал-Баб ва Ширван).

▶ 6

САГЪЛАМВАЛ

Дердинни дарман Рзакъ духтур

Рзакъ духтурди к'евей акъудай, уьмуьрдин ширинвилдин дад хгай инсанар республикада, иллаки чи районра гзаф я. Виридакай ихтилатдай мумкинвал чахъ авач, амма жуваз чизвай дуьшуьшрикай пуд мисал гъида.

▶ 8

МЕДЕНИЯТ

Гъалибчияр тебрикна

Къейд ийин хъи, редакцияди, Аплагъди гайит'ла, инлай къулухъ гъар йисуз Ислам диндиз талукъарнавай конкурс кьиле тухудайвал я. Къевей йисуз ихътин конкурс мад Рамазандин вацра тешкилда. Суаларни “Лезги газетдиз” акъатзавай диндин макъалайрин бинедаллаз туйкуьрда.

▶ 10

Халкъди сес гана

Хийр ЭМИРОВ

Уьлкведин дибдин Закондик - Конституциядик лап герек тир, алай аямдин гьакъикъатди истемизшзавай дегишвилер кукхуникай рахунар физ са шумуд варз хъана. Коронавирусдини халкъди сес гудай югъ са тимил яргал вегъена. Идакай Россияда кьиле физвай хъсан крари, дегишвилери рикл чулаварзавай къецепатан ва гьакъиленепатан таблигъатчири интернет, социальный сетар ва маса чешмеяр ишлемишиз. Конституциядик кукхазвай дегишвилериз сес гумир лугуз пара лагълагъар яна. Гьайиф хь, бязи чи инсанри абурун къундармаяр, лагълагъар гьакъикъатдайни къуна. Амма агъзурралди, миллионралди Ватан, адан гележег кьани инсанри Конституциядик кукхазвай дегишвилерин тереф хвена ва абур герекбур, важиблур яз гьисабна.

И карни 25-июндалай уьлкведин вири регионра сечкирин участокар ачухуни, агъалийри сес гуни успат-

на. Москвада ва Нижний Новгородда са миллиондилай гзаф сечкичири онлайн жуьреда сес гана. Режер авачир, центрайривай яргъара авай, кьвалахзавай, яшамиз жезвай инсанри вахтундилай вилик сес гана. Дагъустандани агъалийриз гьахтин мумкинвал яратмишна, Ахвах, Ботлих, Гергебиль, Гумбет, Гуниб, Рутул, Унцукул, Цумада ва Шамиль районра вахтундилай вилик сес гудай сечкидин 106 участок кардик кутуна.

Дагъустан Республикада алай йисан 25-июндалай сечкидин 1809 участокди кьвалахна. Абур вири технологиядин тадаракралди, информациядин материалралди, дезинфекция ийидай шейэралди, ручкайралди, эквер хкахъайтла лагъана, запасдин техникадалди ва лазим къевезвай вири затларалди таъминарнавай. Ик тирди зазни вилералди акунна. Зун Махачкъала шегьердин 29, 50, 56-нумрайрин юкъван школайра, журналринни газетрин комплекса (издательствода) ачухнавай сечкидин участокриз фена ва тестикъ хъана. Сечкидин комиссиядин членрал чеб вирусдикай хуьдай халатар ва маса партал

алай. Сес гуз къевезвай инсанриз Роспотребнадзорди истемизшзавай вири жуьредин шартларни тешкилнавай.

Сечкидин участокар экуьнин сятдин 8-даз ахъайзавай ва нянин сятдин 8-даз агалзавай. Вири вахтунда сес гузвай гьалдал гуьзетчири, полициядин къуллугъчири гуьзчивал тухузвай. Гьелбетда, сифте йикъара сечкидин участокрик са артух инсан квачир. Июндин 27, 28, 29, 30 лагъай йикъара сечкичин кьадар артух хъана. РД-дин сечкидин комиссиядин делилралди, 29-июндиз республикадин сечкичирикай 13 процентди Конституциядик кукхазвай дегишвилерин тереф хуьн патал сес ганвай.

1-июль уьлкведа ял ядай югъ яз малумарнава. Хушвал авай вири агъалийри сес гун патал. Чун экуьнлай издательствода кардик квай сечкидин участокада ава. Сятдин 9-далай инсанар къевез эгечна. Хизанхизандивди. Са сятдин вахтунда вишелей виниз инсанри сес гана. Чна куьруь суьгьбетар авур яшлубуруни, жегьилрини, иллаки дишегьлийри, Конституциядик кукхазвай дегишвилер хизандин, яшлубурун, жегьилрин, аялрин тереф хуьзвайбур, гележегда келдай, кьвалахдай мумкинвилер гузвайбур, агъалийрин сагламвилини къаравулда акъвазавайбур тирди къейдна.

Уьлкведин ва республикадин вири регионра, районра, хуьрера сес гуни кар хъсандиз тешкилнавай. Идан гьакъиндай РФ-дин ва РД-дин сечкидин комиссияриз датана къевезвай малуматри тестикъарна. Сифтегъан делилралди, 30-июндиз 25 миллиондилай виниз сечкичири сес ганвай.

1-июлдин нянин сятдин 8-даз вири уьлкведа сечкидин участокар агал хъана ва къе Конституциядик дегишвилер кукхуниз талукъ яз гайи сесерин сифтегъан нетижаярни чир жеда.

Духтурриз сагърай лагъана

Ф.МЕГЪАМЕДОВА

15-майдилай Къурагъ райондин къилин азарханада коронавирдик начагъбур сагъар хъувун патал 10 койкадикай ибарат тир инфекцийрин отделение кардик кутуна. Азарлурбуруз куьмек гун патал пешекаррикай ибарат бригадаяр арадал гъанвай. Абурун арада 1 духтур, 2 медсестра ва 2 санитарка авай. Пугъвалдин вахтунда стационардай сагъар хъхъана квалериз 11 кас хъфена.

Эхиримжи сагъ хъхъайди - Усарин хуьруьн агъали - азарханадай 26-июндиз рекъе хтуна.

Муькьвара азарханадиз Къурагъ райондин къил Замир Азизов, адан заместитель Махач Хариев ва райондин информациядин технологияринни печатдин центрадин руководител Жаврудин Халикьов мугъман хъана.

Духтуррихъ галаз кьиле фейи гуьруьшдин сергъятра аваз Замир Азизова тугъвалдин вахтунда "яру зонада" кьвалахай медицинадин персоналдиз чухсагъул малумарна.

"Тегъуьн себеб яз арадал атай муракаб гьалара, куьне хуси сагламвални хаталувилик кутуна, коронавирдик акси женгина иштиракна, начагъбуруз алакьдай куьмекар гана, абур сагъар хъувуна. Куь зегъмет тарифдиз, баркалладиз лайихлу я", - лагъана З.Азизова.

Азарханадин къилин духтур Азим Азимова РД-дин здравоохраненидин министерстводиз - тешкиллувилинни методикадин, сагъар хъувунинни диагностикадин кьвалахда, райондин руководстводиз агъалийри республикада малумарай къетлен гьаларин режимдин къайдайрал амал авунин карда куьмекар гуна, тугъвалдиз акси женгина иштираккай вирибуруз сагърай лагъана.

ненидин министерстводиз - тешкиллувилинни методикадин, сагъар хъувунинни диагностикадин кьвалахда, райондин руководстводиз агъалийри республикада малумарай къетлен гьаларин режимдин къайдайрал амал авунин карда куьмекар гуна, тугъвалдиз акси женгина иштираккай вирибуруз сагърай лагъана.

Тимил жезва

Агъмед МАГЪМУДОВ

Дагъустандин здравоохраненидин министерстводи игътияж аваз хъайитла, коронавирдик акатнавайбур патал алава койкаяр кардик кутунин месэла гьар йикъан гуьзчивилик кутунва. И йикъара РД-дин здравоохраненидин министр Жамалудин Гьажиибрагимова хабар гайивал, алай вахтунда республикада, санлай къачурла, тегъуьн акатнавайбур сагъар хъувун патал 3230 койка кардик кутунва. Абурукай 2180 азадбур я.

Лагъана кьанда, республикада тегъуьн акатнавайбурун кьадар гьар юкьуз артух жезвай члавуз азарлурбурун патал Дагъустанда 9 агъзурни 200 койка гьазурнавай.

Министрдин гафаралди, республикада коронавирдик гьалаз алакьалу гьалар къвердавай хъсан жезва. Азарлурбурун къабулун патал инфекцийрин отделенияр арадал гъайи са жерге азарханаяр адетдин къайдада кьвалахунив эгеч хъийизва. Эгер вилкай коронавирдик акатнавайбур Дагъустандин медицинадин 69 идаради къабулзавайтла, къенин юкьуз и кардал Махачкъала шегьердин клиникадин азархана, республикадин инфекцийрин азаррин центр ва шегьеринни районрин къилин азарханаяр желбнава.

Жамалудин Гьажиибрагимова къейд авурвал, коронавирдик акатнавайбурун кьадар республикада йикъалай-къуз тимил жезва. Гьа са вахтунда азарлу жезвайбурулай сагъ хъезвайбурун кьадар пара я. Министрди гьисабзавайвал, гьалар хъсан патлахъ дегиш жезватлани, агъалийри духтуррин, пешекаррин меслятрал амал авун давамарна кьанда. Гьелелиг коронавирдик михъиз терг хъанва.

Къиметрин кьадарар артух хъанва

Республикадин тарифриз талукъ идаради (РСТ) 1-июлдилай коммунальный къуллугърай агъалийри гудай гьакъийрин кьадарар хкаж хъанвайдакай хабар гана. Идарадин чешмеди къейдзавайвал, санлай къачурла, хкаж хъанвай кьадар 5,2 процентдилай артух туш.

Газдин плитаяр авай квалера яшамиз жезвай шегьерэгълийр патал электроэнергиядин килваттдин къимет 2 манатни 70 кепекдикай ибарат я (НДС-ни кваз).

Хуьрера, гьакъни тайинарнавай къайдада электроплитаяралди, электричестводин чими ийидай затларалди тадаракламишнавай шегьерэгълийрин квалерани электроэнергиядин килваттдин къиметдин кьадар 1 манатни 89 кепекдикай ибарат я.

Цин къимет - 3,7 процентдилай, квалер чими авунин (отопление) - 4,6 процентдилай, авахъна хъфизвай цин - 4,3 процентдилай артух хкаж хъанва. Зирзибилар тухунай гузвай гьакъидин кьадар 2,8 процентдин хкаж хъанва.

2020-йисан коммунальный къуллугърин кьадарин дегишвилер алатай йисан 29-октябрдиз Россиядин гьукуматдин къарардалди тайинарна.

Мектебар ремонтда

Республикадин "100 мектеб" проектдин сергъятра аваз, алай йисуз Дагъустанда бюджетдин ва бюджетдилай къеция тир такъатрихъ 130-далай гзаф мектебар ремонт ийидайвал я. Идакай ТАСС-ди хабар гузва.

И йикъара РД-дин экономикадин ва мулкар вилик тухунин министерствода "100 мектеб" проектдин сергъятра аваз арзаяр хкажунин конкурсдин комиссиядин заседание кьиле фена. Ведомстводин пресс-къуллугъдин къил З.Уразаевади малумарайвал, конкурсдиз 40 муниципалитетдай 144 арза атана, абуру санлай 376,6 миллион манат тешкилзава, идакай 77,5 миллион манат бюджетдилай къеция тир такъатар я. Заседанидин нетижата 136 мектебдин арзаяр гьалиб хъана, абур цин ремонт ийидайвал я.

Твар къунвай проект РД-дин Кьил Владимир Васильеван теклифдалди 2018-йисалай къилиз акъудзава. Такъатар ахъаюн муниципалитетарни, хуси инвесторарни экечзава. И проектдай 2018-йисуз республикадин 117 мектеб тамамвилелди ремонтна, алатай йисуз лагъайтла, пландик 150 кутунвайтлани, 217 мектеб ремонтдай мумкинвал хъана.

Къве йисан муддатда 334 мектеб ремонтун патал республикадин бюджетдай 600 миллион манат чара авуна, муниципальный районрин ва шегьерин округрин бюджетрай - 93,8 миллион манат, хуси инвесторрин - 213,5 миллион манат.

РД-дин гьукуматдин председателдин заместитель - образованийин илимдин министр Умумпазил Омаровади мартдиз гегенш заседанидал малумарайвал, республикада 1460 мектеб ава, абурукай 134 авариядин гьалда ава, 98 лап куьнебуру я, 480 мектебди ремонт истемизшзавна. Республикадин мектебра 400 агъзурдав агакъна аялри келзава. 2,6 агъзурдалай гзафбур пуд лагъай сменада чирвилер къачузва.

Коронавирус: эхиримжи рекъемар

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 1-июлдиз Дагъустанда коронавирдик акатайбурун кьадар 7905-дав агакънавай. 30-июндалай 1-июлдал республикада коронавирдик акатай цийи 65 дуьшуьш винел акъудна. Гьа са вахтунда духтуррилай начагъ хъанвай 5824 кас сагъар хъийиз алакьнава. Санлай къачурла, республикада 172500 кас ахтармишнава. 3109 кас лагъайтла, амайбурукай чара авуна (изоляция), квалера ава. Дагъустанда коронавирдик 380 кас кьенва.

Генрих Алимурзоевич Гьасанован - 110 йис

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Владимир Ильич Ленин кьейи са йисалай СССР-дин гьукуматди илимдин, техникадин, искусстводин, литературадин, публицистикадин хилера зурба агалкьунар къазанмишай ксар кьейд ийидай В. Ленинан тварунихъ галай госпремия тайинарна. Дагъустанвийрикай сад лагъайди яз и чехи премиядиз 1958-йисуз флотдин адмирал, технический илимрин доктор, машгур конструктор, профессор **Генрих Алимурзоевич Гьасанов** лайихлу хъана. Гьасан эфендидин хтул, Дагъустандин пешекарвилин музыкадин бинеяр кутур композитор Готфрид Гьасанован стха.

1970-йисуз Генрих Алиевичан (гзафбуру бубадин твар куьруь авуна лугъузвай) 60 йисан юбилей кьейд авунай. Яргъал йисара адахъ галаз санал бегьерлувилелди квалалахай, яратмишай, СССР-дин Илимрин Академиядин виликан президент Анатолий Петрович Александрова уьлкведин дережадин конструктордиз ихътин къиммет ганай: *"Вун чаз фадлай кьетлен, садазни ухшар тушир, ажайиб ва прогрессивный конструктор яратмишзавай кас хъиз чизва. Вун ваз официално тушиз ганвай "Ракьун Генрих" тварциз тамавилелди лайихлу я ва вуна и кар лайихлувилелди тестикъарна. За мад-*

келунихъ галаз сад хъиз, Генрихан гьуьрч авунални, гьуьле эхъунални рикл алай.

1927-йисуз Махачкъалада школа акъалт-тарай жегил Ленинграддин Фрунзедин тварунихъ галай военно-морской училищедик экечна. Гъайиф хьи, ана келунар давамардай къисмет хъанач, акарай азар себеб яз ам Ма-

патан душманрихъ галаз женг чулгузвайди тир. Генрих ва Елена Гьасановрини чпин килелни чулав булутар къевезвайди гьиссзавай. Генриха кваллахзавай бюрода ара-ара сад пайда жезвай (НКВД-дин къуллугъчи) ва ада датана ягъанатдин хъвер ийиз сирлу сулар гуз, чинеба бюродин коллективдин кваллах ахтармишиз коллективдик, адан чехидакни гьалаба кутавай. Идални бес тахъана, бюродиз атай гьар сеферда эзбердай: *"Акл хъайила, ви твар Генрих я ман, гьакл тушни? Хъсан я ман, чун ваз ахпа килигда вун гьихътин Генрих ятла"*.

Чна винидихъ кьейд авунай, баркаллу ва зурба краралди дуьньядиз машгур конструкторикай ватангьилияр бейхабар тир. Дагъустандин журналистикай Генрих Гьасановахъ галаз сифте яз бажарагълу публицист, шаир Шихзада Юсуфов таниш хъанай ва адакай очерк (1980-йис) кхъенай ва ахпа ктабни акъуднай. Ана 1938-40-йисариз талукъ яз Генрих Гьасанован ихътин риклел хъунар ганва:

"Чаз пакадин югъ, чи къисмет гьихътинди жедатла чизвачир. Рикл гьар юкъуз цацарал алай. Чаз Ленинграддай масанихъ, сифте нубатда Дагъустандиз хквез кланзавай. Заводдин чехибурукай сада заз эверна ва кьетидаказ лагъана: "Ваз Сталина, Иосиф Виссарионовича эвернава. Тади гьалда вад йикъан командировочный къачуна, рекъе гьат. Суларни гумир заз. Вучиз эвернавайди ятла, ваз Москвадиз фейила чир

женеррин мажибар лап гьевчибуру тир. Идан гьакъиндай Гьасанова Сталиназ лагъайла, адан тапшуругъдалди неинки са отделдин, гьакл С.Орджоникидзедин тварунихъ галай Балтикадин гимийрин заводдин къуллугъчи-рин мажибарни кьве сеферда артухарнай.

Дяведин четин ва къизгъин йисара Г.Гьасанова женгинин гимияр гьазурзавай 17-нумрадин ЦКБ-диз регьбервал гана ва уьлкведин военно-морской флот артухан йигинвал авай, кузвай шейэр кьенязавай, душмандин яракъикай хуьдай гьулдандалди мягъемарнавай цин винелай ва кланикай фидай гимийралди таъминарна. Ихътин важиблу, зурба кваллах тешкилай конструктор Генрих Алиевичаз 1942-йисуз Сталина тварунихъ галай госпремия гана. И члавуз Советрин флотда уьмуьрдиз кечирмишай цийивилер фикирда къуна, лезги халкъдин хцин зегьмет, яратмишунар Зегьметдин Яру Пайдах кьве ордендалди кьейдна.

1946-йисалай Г.Гьасанов заводдин кьилин конструктор ва ЦКБ-дин начальник тир. Хиве лап жавабдар везифаяр авай конструктордин бажарагъди мадни цукъ акъудна, карханадин конструкторрин, инженеррин зегьмет мадни лишанлу гьалибвилерихъ тухвана. Абуру цийи тадаракар арадал гана.

Лезги халкъдин векилар хъиз Генрих Алиевични ерли дамах гвачир кас тир. Вичи ийизвай крар ада вичин гьакъикъи буржи яз, къул-

Вири дережаяр муьтлуьгъарай

"Ракьун Генрих"

ни лугъуда, эхиримжи йисарин ви крариз килигайла, ваз "Полиметаллический Генрих" лугъун лизим я. Гьикл лагъайтла, ви изобретателвилин кваллахди мадни кьетидаказ, гужлудаказ нур гузва. Ви теклифри, яратмишунри виридан клан пад цавал авуниз ва цийи къайдада шейэр туькьуьруниз рекъ ачухна. Чунни ви гуьгъуьнаваз виликди, хъсан нетижайрихъ физва. Чун кевелай инанмиш я, ви къизгъин, гьевеслу энергияди, бегьерлувилин кваллахди мадни хъсан теклифар, крар арадал гьида..."

Юбилей тебрикзавай чарар, телер Гьасанован СССР-дин, коммунистрин партиядин руководителар Леонид Брежневалай, Дмитрий Устиновалай, Юрий Андроповалай, уьлкведин алимрилай - атомщикрилай, гимийрин командиррилай атанай. Уьлкведа ва къецепатани машгур касдикай, гъайиф хьи, хайи макандиз, Дагъустандиз хабар авачир. Я Генрих Гьасанова, Лезгинцеври хъиз, вичикай хабар жедай гьерекатризи рекъ гузвачир. Ада вири вичин уьмуьр, вахт, чирвилер, алакьунар клани кваллахдиз серфзавай. Уьлкведин атомоходар, цин кланикай фидай, атомдин реакторралди кваллахзавай гимияр дуьньяда чпихъ галаз акъатиз тежедайбуру, виридалейни менфятлугьур, кьенкьевчибуру хъун патал зегьмет чулгузвай.

Гьасанов Исмаил (дахди эцигай твар) 1910-йисан 8-июлдиз Дербент шегьерда къуллугъчидин хизанда дидедиз хъана. Дах - Алимурза (Али) Алкъвадар Гьасан эфендидин хва, Диде Елена Владимировна, хашпара-лютеранка, беденда немсерин ва французрин иви къевезвай дишегъли, писатель Александр Бекан вах. Елена Владимировнади хъел вичиз хуш тварни - Генрих эцигна. Документра, паспортда ам Гьасанов Исмаил Гьасанович яз амукъна.

Генрихан аял, жаван вахтар Дербентда, Буйнаксда, Махачкъалада акъатна. Дуьм-дуьз техникадихъ галаз алакьалу илимрай лугъуз тежедай алакьунар авайди гьевчизамаз малум хъана. Шоколада келдайла класдин аялри датана алгебрадай, математикадай, физикадай, геометриядай, черчендай Генрихан патай куьмек гуьзетдай. Ам агакъни ийидай. Тарсарилай гуьгъуьниз Гьасанова вичин вахт дустар, юлдашар четин месалайрин, гьална кланзавай тапшуругърин гьавурда тваз акъуддай. Гада бинедилай кьени, дамах гвачир, алакьунар ава лугъуналди, вич амайбурулай вине такъадай, дуьз-гуьн къилихрин жаван тир. Вичикай масад бейкефдай хесетни квачир адак. Хъсандиз

хачкъаладиз хъфена ва Дагъустандин балугърин трестдик акатзавай бондарный заводда слесарвиле кваллахал акъвазна. Фикир гун, накъан школьник, балугърин промышленность патал продукция акъудзавай завод ва карханадин дирекцияди кьеттендаказ кьейд ийидайвал кваллахун. Вичин везифаяр намуслудаказ тамамарзавай, алакьунар авай ва келунихъ цигел жегил дирекцияди Азербайжандин нефтдин институтдиз рекъе твазва. Келиз. Инженервилин кеспи къачуз. Амма Генрих Гьасанован хиялра маса крар авай. Гьуьлел, военный кардал ашукъ жегилди къатана, нефтдин институт адан чка туш. 1931-йисуз, 2-курсунай ам мад Ленинграддиз, дуьньядин гуьрчег шегьеррикай садаз хъфизва ва гимияр туькьуьрдай институтдик экечизва.

Уьмуьрдин гьакъикъат я, Гьасанова Гьа вичиз хас тегьерда гьевесдивди, ашкъидивди келна, жуьреба-жуьре гимияр туькьуьрунин месалайрай кьил акъудна, вичини цийи жуьредин гимийрин макетар, схемаяр гьазурна, тежрибадин тарсар кьиле фейи карханайра вичихъ и рекъай еке алакьунар авайди успатна. Институт акъалт-тарай 1935-йисуз Генрих Гьасанов Ленинграддин Балтикадин гимияр туькьуьрдай заводдин центральный конструкторвилин бюрода (ЦКБ) инженер-конструкторвиле къабулзавна. Ада гьуьлуьн котелар гьазурзавай дестедихъ галаз кваллах башламишзавна ва са куьруь вахтундилай адакай ина кар алай пешекар жезва. 1938-йисуз ам проектдин дестедин руководителвиле тайинарзавна.

Вахт муракабди, дуьньяда гьулгьула гьатнавайди, Германия, Италия, Япония дяведин гьерекатрик экечизавайди, уьлкведа законсузвилериз, репрессийриз рекъ гузвайди, кьене-

жеда". Уьмуьрдин юлдаш Ангелинадик лап къалабулух акатна.

- Ваз Москвадиз эверунин метлеб вуч ятла? Вун анай тахтайтла, ахпа вучда?

- Ахътин кардикай фикирмир. Сталинан сиясатдай нин кьил акъатрай? Дуьнья элкъевейди я, я икел жен, я акел. Низ чида, анжах вуна архайинвал квадармир. Зун виридан вилик михъи я.

Кремлда зун сифте Сталинан секретарь Поскребышева къабулна. Ахпа ада зун кабинетдиз тухвана. Сталина, пенжердив акъвазна, къалияндай туп-туп гумар акъудзавай. Зун акурла, ам столдихъ хъфена, зазни ацукьун теклифна ва зун квел машгьул ятла, заводда, бюрода вуч кваллахар ийизватла, гьадакай хабарар къуна. Ахпа ада заз килигиз жузуна:

- Юлдаш Гьасанов, вун гьинай я?

- Зун, юлдаш Сталин, Дагъустандай я, лезги я. - За ада паспорт вугана. Адаз дикъетдивди килигна, лагъана:

- Ви твар Генрих туш къван, Исмаил я. Бес ваз Генрих вучиз лугъузвайди я?

За юлдаш Сталиназ зи бубадикай, Голландиядай тир дидедикай, зал вучиз кьве твар акъалтайди ятла, гьадакай ихтилатна. Сталина Поскребышевез буйругъна: *"И касдихъ галаз зи дуьм-дуьз телефондин алакьа тайинара"*.

Телефондин алакьа тайинарни авунай ва Иосиф Виссарионович са шумудра захъ галаз гимийрин гьакъиндай рахунни авунай. Гьанлай чи кьилел атай чулав булутарни квахъна..."

Арада масад авачир, дуьм-дуьз алакьадикай Г.Гьасанова менфятни къачуна. Ам кьиле авай отделдин конструкторрин ва ин-

лугъдин везифа яз гьисабзавай. Амма бажарагълу конструктордин проектрин бинедаллаз туькьуьрнавай атомоходар, цин кланикай фидай, атомдин реакторралди кваллахзавай гимияр чи уьлкведин флотдин дамах я. Тихий океандин флотдин са адмиралди кьейд авурвал, Генрих Гьасанован кваллах, зигъин, бажарагъ галачиз уьлкведин флот фикирдиз гьиз жедач. Къе дуьньядин океанра, гьуьлера сирнавзавай Россиядин военный гимийрал Генрих Алиевичан зегьметдин нур ала. Адан гьилик чехи хъайи, ада тербияламишай гзаф къадар инженерри, конструкторри Россиядин гьуьлерин флотдин твар мадни виниз хкажзавна, дуьньяда чпихъ тешпигъ авачир океанрин гимияр, яцлу мурклар атлуз, виликди еримшидай ледоколар, цин кланикай фидай алааматдин ерияр авай гимияр туькьуьрзава. Абуру Генрих Алиевичан тежрибадикай, ада гайи дерин чирвилерикай гьар йикъан кваллахда менфят къачузва. Ада и жигъетдай тунвай ирс зурбади я эхир.

1988-йисан "Красная Звезда" газетда цин кланикай фидай атомный лугъквейрин атомный реактор арадал гъайи алимрин, конструкторрин муракаб кваллахдикай кхъенва. Вацралай гзаф кабинетдай экъечти тийиз, зенгериз жаваб тагуз уьлкве зурба пуд алимди (Г.Гьасанов, Н.Должиал, В.Перегулов) югъди-ийфди схемаяр чулгуз, гьахъ-гьисабар ийиз, чуриз туькьуьр хъийиз, атомный энергетикадин установкадин заланвал тайинарна ва атомный реактор арадал гана.

Гьасанован дамах гвачирвал тешпигъ авачирди тир. Ам кьве сеферда Социализмдин Зегьметдин Игит лагъай твар гуниз къалураила, ада разивал ганачир. "Тварциз залайни лайихлу инсанар ава" лагъанай. Ятлани, 60 йисан юбилейдин вилик Гьасановаз и баркаллу твар ганай.

Гьалкъада тунвай, каш аватнавай шегьерда варцаралди конструктордин бюродай экъечти тийиз кваллахай йисари, ацалтай четивилери чи зурба ватангьилидин сагъламанвал зайифарна. Ятлани ам эхир нефес амай къван вичин уьмуьр акъатай заводдиз кваллах фена. Генрих Гьасанов 1973-йисан 28-майдиз рагъметдиз фена. Ажал агакъдалди ам хайи макандизни хтанай. Адаз района, Алкъвадрин хуьре риклел аламукъдай гуьруьш, межлис тешкилна. Ада вичин ата, улу-бубайрин суариз икрам авачир.

Генрих Гьасанов гьам чи девирдин, гьам гележегдин несилризи лайихлу чешне яз амукъда ва адал ватангьилири гьамиша дамахда.

Веревердер Рекъимир, цегь...

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

И веревирдер арадал гъайиди и мукъвара "АиФ" газетдай клелай са макъала я. Ана кхъенвайвал, и йикъара "къве фракцияди Госдумадиз сад хътин са закондин проект" агакъярна.

Ана чи депутатри РФ-дин Гьукуматдивай яшлу пенсионериз гузвай страховай пенсийрал гъар йисуз алава ийизвай пул ("повышенная фиксированная выплата") 80 йисалай ваь, 75 йисалай гун герек тирди лаганва. 2020-йисуз а пулдин къадар 5686 манатдиз барабар я...

Ихътин хабар клелайла, сифте заз шадни хъана. Гьикъван лагайтлани, гусударстводи (обществоди) яшлу ксарин гъакъиндай ийизвай кьайгъударвал артух жеда. ЖКХ-диз гузвай пуларикай зун рахазвач, яшлу ксари чпин сагъламвал хуьн патал ийизвай харжияр гьикъ хаж жезватла лугъун четин я.

Заз хъсандиз чидай са яшлу касди, яшар 77-далай алатнавай, вичиз поликлиникадин духтурри (Аллагдай хвейибур ушлу касдин кьайгъу члугъазвайди адав гъай къван рецептри субутзавай) ийизвай хатур-гъурметдикай суьгъбетна. Куьлягъ тахъанвай, яни тла тийизвай са чкани адан бедендик кумач. Къвачин тупарилай эгечина, кылин куклушдив агакъяна, са шумуд жуьре азарди тади гузва. Вири рецептрай дарманар кьачурла, пенсиядин пул бес жезвач. Гъавая гудай чкани (касни) авач. Са сеферда, суьгъбетзава яшлуда, са аптекадай пулсуздакав вахт алатнавай са шумуд дарман, чебни багъабур, хатурдай хъурай лагана, гана. Кичле жемир, лагана аптекаръ руша. - Дарманрин вахт акъван алатнавач. Чна абур гъакъани тергна кланзавайди я. Ваз абурукай зиян жедач, инанмишарна зун руша...

И суьгъбетди зи рикел тлугъвалдин вахтунда, участокдин поликлиникади клвалах тийиз, амма тлалди тади гуз акурла, хуси поликлиникадиз (абур чина клани къван хъанва, чпини гъи члавуз клантлани клвалахзава) фейи, са танишди авур суьгъбет хтана. Яб тлаз, адаз килигун патал фейила, 20 декъикада 2 агъзур манат пул герек хъана а яшлу касдиз. Духтурдин къуллугърайни, дарманрайни...

Пенсиядин къадарар чи кесибрин 8, 10, лап члехиди 20 агъзур манат я. Дарманар кьачуна. Бес тлугъундиз вучда? Алукунидиз вучда? Ширинлухар кланзавай хтулриз вучда? Саныхъ фин патал кирида къазвай машиндиз вучда?

Ихътин дердийри зи рикелай жуван дердияр алудна. Зунни яшар 80-дав агакъзавай яшлу кас я эхир. Гена Аллагдай шукур, зи патав зи хизанарни гва, жуван газетда клвалахзама!.. Къвалах алакъ тахвунни?..

Эгер гусударстводи, дугъриданни, депутатри тлалабзавайвал, яшлу ксарин пенсийрал ийизвай алаваар са шумуд йисан (инал 5 йисан) вилик гъайитла, регътивилер са къадардин артух хъун мумкин я. Азарин къадардиз килгайтла, а алава 5-6 агъзур манат са сеферда аптекадиз фейила гузвай пулни туш. Ятлани ада яшлугурун гуьгуьл къадай...

Амма макъала клелна куьтягъдалди зи гуьгуьл бегъем члур хъана. Гъа са вахтунда хъуьруьни акатна. "Я кьин тавур цегь! Яхун хъанва лугъуз, ваз гатфар фад алуькна кланзавани?" - лагъана за.

Зи рикел мад кхезва: КПРФ-дин фракция Госдумада идалай виликни са шумудра чи уьлкведин "дядевдин аялрин" (гила абурун яшар гъа 75-далай алатнава) пенсияр, пособияр хажунин, абуруз маса къезилвилер гунин месэла гваз экъечайди я. Амма ише феначир а месэла. Дядевдин ветеранар чина саки амач. Гилан ветеранар гъа "дядевдин аялар" я. Бегъемвилелди я дидедин хур, я бубадин чим, я къвалин къулайвал такурбур. Тух члавалай гишиндиз къекъвей вахт пара хъайибур...

Аял члаван азабар гила вири азариз элкъвенвайбур...

Ватандин чклайвал арадай ахкъудиз, экономика вилик тухуз, оборона мягъкемариз, закон, къанун - кьайда хуьз, образование, илим, культура, спорт, медицина вини дережадиз акъудиз, уьмуьрдин вири кьуватар серф авурбур...

Гила, яшлу хъайила, мад гъа аял члавара хъиз, "перестройщикринни" "прихватизаторрин" чукурунрини тарашунри виляй вегъенвайбуруз ни куьмекда?.. Чи олигархри?.. Чи чиновникри?.. Абур чеб гъеле тух хъанватла, я жеда тла малум туш. Пулди вилер аладарда, акъул къезиларда, руьгъдив цавара лув гуз тада лугъуда. Амма чаз чилел яшамиз жез, обществодинни, Ватандинни, халкъдинни, яшлугурунни, аялринни кьайгъуда авай ксар артух герек я! Вири девирра чилин сагъибар - уьмуьрдин сагъибар хъайибур я. Халкъдин кьайгъударар... Амма чина пул, девлет гъиле гъатнавайбур, гьукум гъиле къуна, къанун чпиз кланивал элкъуьрунни, инай экъечина, масанра кьил хуьнин, анра мадни чеб цава тунин кьайгъуйрик пара квайди вирибур гъиссзава. Бязи жумартвилер, мердвилер, мергъяматлувилер къалурзавайбурни кими туш... Амма абурун къадар лап тлимил я.

Дуьньядал элкъвенвай тлугъвалдин завалди къалурайвал, эгер гусударстводин мягъкемвал, кьайгъударвал хъаначиртла, олигархрини кылдин бизнесчири, пулар гъай чиновникрини депутатри а теьгерда халкъдин кесиб къатариз, аялар галай хизанриз, каркеспидикай хкятайбуруз куьмек гудачир. Алакъдачир а клвалах. Я азардин вилик падни а теьгерда вахтунда ва еке маьгъумвилер галачиз къаз жедачир. И карни вирибур аннамишзава.

Бес 75 йисалай алатнавайбуруз пенсиядал алава пул гунин месэла?

Макъалада кьейднавайвал, а кардик чи Гьукуматди кьил кутунач. Авач лагана чи бюджетда ахътин пулар...

За фикирна, яраб чи уьлкведа а яшара авайбур гъакъван гзаф я жал? Дядевдин йисара хайибурлаулай кьейибур гзаф хъайиди, хайибурлаулайни члехи пай, винидихъ лагъанвайвал, начагъбурни нефинжар... Гила абур гъакъван гзаф ама?.. 1962, 63, 64-йисара, чина армиядин жергейриз тухудай жегъилар бес тежез, рушаризни аскервилер къуллугъдал эвер гайиди тарихда гъатнава. Гила а несил вири пенсионерар я. Абур гъикъван аматла?

Амма за чун кесиб я лугъузвач. Дуьньядал чалай еке мулк ва гъакъван мумкинвилер авай маса уьлкве алач. Чахъ гъа девлетдикай дуьз менфят хкудиз алакъдай къурулуш авач. И карни неинки чун инал рахазвай макъалада, гзаф маса документрани, СМИ-ра тикрар жезвай къван сюжетрани, гъатта чи Президентдин Чарарани кьейдзава. За гъавилан винидихъ макъаладин эвелда лагъанвай кар - яшлугурун пенсийрал алаваар жедач лагъана, умуд атлугъвач.

Иншаллагъ! Алуькда гъа вахтни...

Дагъустанвийрин гъунара

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Фашизмдихъ галаз инсафсуз женгера Ватандиз, халкъдиз къадарсуз вафалувал, игитвал дагъви аскеррини къалулна. Дагъустанди вичин 110 агъзурдалай виниз уьткъем рухваряри рушар фронтдиз рекъе туна. Гьелбетда, Ахцегъ райондин агъалиярни къулухъ акъвазнач. Армиядиз феи 3500-далай артух жегъилрикай (са Ахцегъ РВК-дай 2360 кас тухвана) 1780-да чпин жегъил чанар Ватандин Члехи дядеда душмандихъ галаз къати женгера кьурбандна, 2100 аскерди дядевдин орденарни медалар къазанишна. Анжах 580 кас чпин хизанриз хтана. Рикелай тефидай къегъалвилер къалурай Валентин Эмировни Гъасрет Алиев Советрин Союздин Игитвилер тварциз лайихлу хъана. Залум дядеда телеф хъайи 382 ахцегъвидиз райцентрада 1965-йисан мартдиз обелиск хжажна. Гъакъикъатда, им Дагъустанда Члехи Гъалибвилер 20 йисан юбилейдиз эцигай сифте обелиск-гумбет я.

Пехъи душмандихъ галаз инсафсуз женгерин майданра дагъви аскерин вилегъвал, игитвал, дирибашвал уьлкведин регъберрини командованиди кьетлендиз кьейд ийиз хъана. Ик, Советрин Союздин маршал Семён Тимошенкоди Кеферпатан Кавказ азад хъуьвур аскериз пишкешар тухузвай эшелондихъ галай дагъви делегация къабулдайла, ингъе, вуч лагъанатла: "Дагъустанвийр руьгъдалди, гафуналди ва кардални кьуватлу я". "Дагъустанвийри душмандиз пара хъсан ягъунар къазва", - алава хъуьвур армиядин генерал Иван Петрова. Вичин къурулушдик Дагъустандин къаюмвилек квай стрелковий 91-дивизия акатзавай, 51-армиядин командующий, армиядин генерал Яков Крейзера кхъизва: "Чпин азадвални аслу тушурвал клани дагъвийрин игитвилер дивизиядин аскерар патал немсерин

фашистрин залумрихъ галаз ягъуна руьгъламишдай хъсан чешнеяр кир". Таганрогдин 416-дивизиядин (адан къурулушдик Дагъустандин атлугърин эскадронни квай) командующий, генерал Сызранова кьейд авурвал, "чи жергейра дагъви аскерри дурумлувилелди ва къегъалвилелди душман кукъарзавай. Халкъдин башчи-полководец, къисайрик квай хътин игит Шамилан невейри душмандиз къарсурдай хътин ягъунар къазвай".

1942-йисуз Дагъустан фронтдин саки муькуьв гваз, республикадин зегъметчири чпин вири кьуватар халкъдин майишат хажуниз, душмандин хура дурумлу сенгерар тукъуьруниз гана. Гъа и йисан гатуз ва зулуз саки 150 агъзур дагъвиди оборонадин сенгерални имаратрал клвалахна, кылди кьачуртла, 10 млн. кубометрдин чилин клвалахар тамамарана. И игитвилей Гьукуматди 20 агъзурдалай виниз дагъустанвийр "Кавказ хуьнай" медалдиз лайихлу авуна. Кьетлен фикир а члавуз "Душман чи дагълариз ахъайдач, хайи Кавказ хуьда!" эвер гунин лишандик кваз республикада дядевдин пешекарар, халкъдин яракълу дестеяр гъазуруниз гузвай. "Терекдинни Кубандин ятар ивиламиш хъанва. Дагъларилай цайарин гум хаж жезва. Душман, чи девлетра вил аваз, Кавказдин дериндиз сухулмиш жез алахънава... Инсанятдин душманар тир фашистри цай кутуна, дуьнья кузва. Къуй фашистрин зулумкарри шадвал тавурай, и ца абур че куде... Дагълара члехи хъанвай инсанривай метерал акъвазиз жедач. Чун дядевдин гъавадив вердиш я. Чна чи намус, такабурлувал, азадвал женгина хуьда!". Махакъалада республикадин агъсакъалрин межлисдал къабулна, вири дагъустанвийрив агакъярай и эвер гунин келимайрихъ халкъ душмандин хура къарагъардай зурба мана, кьуват авай. И эверун халкъди игитвилер зегъметдади, ватанпересвилер гъиссер-кран активламишуналди къабулна.

Парадда иштиракна

Хазран КЪАСУМОВ

Чирвилерин, зигиндин, къатлунрин, акунрин жигъетдайни инсанар жуьреба-жуьребул жедаиди хъиз, абурун къисметарни гъар жуьрединбул жеда. Къасумхуьруьни жегъил гадидиз са шумуд йисан вилик вичикай уьлкведин меркез тир Москва шеьгерда Члехи Гъалибвилерин 75 йисан Параддин иштиракчи жеда лагъанайтла, мумкин тир ам члалахъни тахъун. Ихътин къисмет, мадни дуьз лугъун хъайитла, ихътин члехи бахт гъар низ хъайитлани жезвач. Ихътин члехи ихтибардиз - 24-июндиз Москвада тухвай Гъалибвилерин Парадда иштиракун къисмет хъайиди РФ-дин оборонадин министрстводин Санкт-Петербурдин А.Ф. Можайскдин тварунихъ галай Военно-космический академиядин курсант Имран ОМАРБЕГОВ я.

Инсанриз, чпин яшариз килигна, хас лишанар ава. Яшлу шаир Стлал Мислимата кхъизвайвал, инсан "Эгъил ятла, афериндин, баркалладин винел хъуй. Жегъил ятла, хуьруьн, къвалин, даим, цуьк хъиз, гъилел хъуй". Чаз мукъувай таниш туштлани, Имранан тварни кье чи мецелла. Гьикъ лагъайтла, ада Москвада тухвай Парадда Стлал Сулейманан райондин патай векилвална. Аферин вичиз!

Имран 2000-йисуз Закир ва Жамиля Омарбеговрин гъуьрметлу хизанда дидедиз хъана. Къасумхуьруьн 1-нумрадин юкъван школадани ада хъсан кьиметар аваз клелна. Ада вичин алакъянар са шумудра районда ва адалай къеце тухвай школьникрин олимпиадайра, конкурсра, КВН ва маса къугъунара, спортдин акъажунра къалулна. Имранан шикил "Абур школадан дамах я" стендда хъана.

Ахлакъ-низам авай, ватанпересвилер тербия кьачур жегъил, чна винидихъ лагъайвал, 2017-йисуз Санкт-Петербурдин А.Ф. Можайскдин тварунихъ галай Военно-космический академиядик эгечина. Сифте курсунилай эгечина Имранан хъсан кьиметар аваз клелзава, академиядин общественный уьмуьрда активвилелди иштиракзава, ада вичиз женгининни космосдин техника хъсандиз чирзава. Гъа са вахтунда, ам хъсан спортсменни я. Ик, гираяр хажунра кьалурна И. Омарбегова гъалибвал кьачуна.

Имраназ Военно-космический академиядин руководстводин, преподавателрин ва курсантрин арада лайихлу гъуьрмет ва авторитетни ава. И гъакъикъатни чаз академиядин руководстводилай Къасумхуьруьн 1-нумрадин юкъван школадиз ва курсантрин диде-бубадиз хтай чухсагуьлдин чарарай чир жезва.

"Бахтатар я бубадин югъ, ферли велел хъайитла", - лагъанай Стлал Сулеймана. Закир ва Жамиля Омарбеговрин руш Эмилиядини Санкт-Петербургда шеьгердин гусударстводин пешекарвилер образованидин "Петровский колледж" учрежденида "Экономика и бухгалтерский учет" пешедай клелзава.

Гьелбетда, 24-июндиз Москвада тухвай Гъалибвилерин Парадда иштираккай Военно-космический академиядин курсантрин группадик Имран Омарбегов кутун - им адаз академиядин руководстводи авунвай еке ихтибар я. И кардал чна, райондин агъалийри, дамахзава. Са шакини алачиз, Парадда иштиракун Имранан рикелни яргъалди аламуькда.

Вахъ академияда клелуна ва гъар са карда агалкъунар хъурай, Имран!

Мердали ЖАЛИЛОВ

(Эвел -23-26-нумрайра)

“Коммунист” газетдин редакциядин кьилиз цийи редактор атай вахт общество, халкъ, гьа тегьерда СМИ-рин такьатар патални, виликандалайни важиблу месэляяр гьялна кланзавайди тир.

Инал а кар рикел хкун герек я хьи, 1964-йисуз, партиядин ЦК-дин нубатдин пленумдал, уьлкведа вири ихтиярар вичин гьиле къуна, алакьзамай къван башибузукъвилериз (партийный документа адаз “волонтеризм” лагьанва) рехъ ачухай Н.С.Хрущеван гьерекатриз кьимет гана, ам алай вири къуллугьрилай чурна.

Хрущеван твар гилани “кукурузовод” (“гьажибугьдаци”) хьиз къазва. Кар анал ала хьи, обществодин вири хилера хьиз, хуьруьн майишатдани ада гагь са, гагь маса “къайдаяр” туна. Иллаки Америкадиз фейила вичиз акур гьажибугьдаяр адаз гзаф бегенмиш хьана. Гьадалай къулхъ чи уьлкведа вирирра, тьебиатдин шартларизни килиг тауна, гьажибугьдаяр цунин эмир гана. Месела, Дагьустандин куьгьне Кьурушдални, Базардюзьдин муркларин патав, колхозди гьажибугьдаяр цун, идан гьисабдай неинки техил

Дугьриданни, чи чьехи уьлкведа экономикадинни культурадин, я масакла къулхъ галама лугьдай хьтин пилп амуьнач. Тунач!..

Дагьустан а йисара вири жигьетрай виликди фенвай республикадиз элкьвена. И кар 1966-1970-йисара хьайи залзалайрилай гьугьуьниз мадни виликди фена. Са чи меркез Махачкъала къачуртла

Агьмед Агьмедов

кутуна, гьакьван еке майданра цийи багьлар, салар, къелемлухар, цийи тамар арадал гьана.

Гьелбетда, вири и крариз тешкиллувал герек тир. А кар асул гьисабдай партиядин кьурулушрин ва абурун органар яз СМИ-рин хиве тунвай...

“Коммунист” газетдин редакцияда рагьметлу Имамудин Жамиевич Апаеван девирда арадал атай лап хьсан адетар - пешекарвал, намуслувал, са куьнихъайни вил къя тийиз, критикадиз рехъ гун, халкъдихъ галаз сих алакьа хуьн - ибур кьилин истемишунар яз, цийи жегьил редактор Агьмед Насруллаевич АГЬМЕДОВАНИ давамарна.

Адахъ галаз санал къвалахай гзаф ксари гилани адан савадлувилин, кардин гьавурда дериндай хьунин, вичивай ва амайбурувайни гзаф истемишунин тарифарда.

Чи гьилевай чарарай-царарай аквазвайвал, А.Н.Агьмедов “Коммунист” газетдин редакциядиз атай дуьшуьшдин кас тушир. (А.Н.Агьмедов Кьасумхуьруьн райондин Испикрин хуьре хана, гьана юкъван, Махачкъалада, ДГУ-да, тарихдин факультетда кьилин образование къачуна...). Ам гьа и редакцияда чьехи хьана, тежриба къватна, инай ам, мадни цийи чирвилер къачуз, Москвадиз, партиядин ЦК-дин патав гвай ВПШ-диз рекье туна. Анай

Милли журналистика: “Коммунист”

(рузи), гьакл мал-къарадиз гудай емни гьасилна, яклун, некьедин, сарин ва маса няметрин къадарарни артухарун лазим тир. ИкI - вири уьлкведа. Гьа ихьтин гьилляй къведайвал авунин нетижада уьлкведа каш гьатна. Рабочий классдин, гьакл лежберрини наразивилин еке гьулгьула арадал атана. Хрущеван эмирдалди 1956-1958-йисара къарагьарай члурухъанривайни уьлкве хуьз хьанач...

И.Сталинан “культ” русвагь авур касди вичин “культ” тежедай къван цава туна. Административно-командаяр гунин къайдари цуьк акьудна. Илимдин, техникадин, экономика вилик тухунин цийивилериз тежедай хьтин ягьун къуна. Тварван авай гзаф академикар а члавуз чпин везифайривай къакьуднай. Гьа саягьда культурадин, литературадин, искусстводин хилеризни зиянар гана.

Гзаф писателар уьлкведай экьечна финиз мажбур хьайиди тарихда гьатнава. Гьа и карди “диссидентар” - партиядин ва гьукуматдин линиядиз аксибур, “масакла фагьум-фикирзавайбур” арадал гьана. Уьлкве гьа члавуз чуькун мумкин тир, амма чи сагьлам къватри ам хвена...

1970-йисуз чи халкъди гьам экономикадин, гьам культурадинни искусстводин, образованидинни илимдин, амай хилерани чьехи агалкъунар аваз, дуьньядин пролетариатдин вождь В.И.Ленин дидедиз хьайидалай инихъ 100 йис тамам хьун къейдна.

Н.С.Хрущева чукурай гзаф майишатар, карханаяр, министерствояр арадал хкана. Уьлкведин кьиле цийи ксари (Л.И.Брежнева, Н.И.Касыгина) къвалахзавай.

1972-йис чи тарихда СССР арадал гьайидалай инихъ 50 йис тамам хьайиди яз гьатнава. А члаван вири агалкъунарни гьа вакьидихъ галаз алакьалу я.

ни, ам са шумуд сеферда гьам гьегьенш, гьамни къакьан хьана!

“Узбекгородок” поселок, “Тула”, “Ленинград”, “Каспий”, “Кавказ” мугьманхана, “Россия”, “Махачкъала”, “Октябрь” кинотеатрар, аваррин, кьумукьрин, урусрин театррин цийи дараматар, ЦУМ ва маса зурба эцигунар гьа члавуз арадал атайбур я.

Ибурухъ галаз сад хьиз, чи саки вири районар гьам суьрсетдин, гьам промышленностдин, гьам энергетикадин цийи карханаяр арадал атана. Сулакдин ГЭС-рин асул пай гьа члавуз эцигайди я. Хуьруьн майишат тамамвилелди герек техникадалди таьминарна, гзаф чилер цик

ам садлагьана хтаначир, очно кьел хьийиз, гьа и кьилин школадин патав гвай общественный илимрин Академиядин аспирантурадиз гьахьна.

Философиядин илимрин кандидатвилин дережа къачурдалай къулхъ Дагьустандиз хтана.

А.Н.Агьмедован къвалахдин къайдакдай адахъ галаз санал яргьал йисара къвалахай машгьур журналист, РФ-дин культурадин лайихлу работник М.И.Мегьдиева суьгьбетзава: «Вичелай виликан редактордин адетар давамаруналди, Агьмед Насруллаевича къвалахда дегьшвилер тваз, цийи рубрикаяр кардик кутаз башламишна. Дуьзгьун критикадин макьалайриз шегьре рехъ гана ва чкайрилай абуруз яргьал вегьин тауна жавабар гун къазанмишна».

(Килиг: “ЛГ”-дин 2000-йисан махус ктабдин 56-57-чинар).

Ингье а вахтунин газетда гьалтзавай асул рубрикаяр: “КПСС-дин XXIV съезддин къарарар тамамарин!”, “Пятилетка чи гьар йикъан кар я”, “Нек гьасилуниз гзаф фикир”, “Кьвенкьвечи майишатрин тежриба - вирибуруз!”, “Газетда критика авуна, вуч дегьш хьана?”, “Культурадин маканра”, “Муаллимриз куьмек яз” мад ва мад рубрикайри газетдин асул метлеб квейкай ятла, хьсандиз раижзава.

Гьелбетда, партиядинни Советрин кьулушрин къвалах, партийный кьарарар пропаганда авун гилани эвелимжи чкадал эцигнава. Дуьньяда кьиле физвай гьерекатрикайни гьегьеншдиз хабарар гузвай. А члавуз Москвадай, кьилин органрай махус чарар, тезисар, теклифар (“ТАСС-дин бюллетенар”) къвезвайди тир. Абуру агакьнамазди, таржума авуна, газетда гун чарасуз тир. Яни таржумачидин къуллугь гилани, виликдай хьиз, лап герекди яз амай...

“Коммунист” газет. 1971-йисан 26-январь. №12

(КьатI ама)

Конкурсдиз 100 йисан сувар мубарак

Вадим ЖАМАЛДИНОВ

Шумуд сар я вун зи рикле гьат хьана, На лугьуди, вун зи вахни стха я. Лезги халкъдин дамахни яз, даяхни, Ваз цинин йис - чьехи сувар мубарак!

Ви лезги халкъ, циф хьиз дагьдал алкъанвай, Аквазва чаз къуд пад вири диганвай. Багь, бустанар емишривди ацланвай, Лезги халкъдиз чьехи сувар мубарак!

Ви рухвар, дуьньядиз эзбер хьайи. Гьаамишанда лезги чалал рахайд я. Душманрикай лезги халкъдин чил хвейи, Ви архайриз къе и сувар мубарак!

Гьажи Давуд, Мегьамед чи ярагьви, Лезгинцевни Етим Эмин, Гьасанни, Кьуьчхуьр Саид, Кьуре Мелик, Сулейман Лугьуз, къведай ваз и сувар мубарак!

“Лезги газет” на дуьньядиз эзберна, Лезги халкъдин камаллу тир рухвар. Виш йисара ислегьвилехъ эверна, Сад хьун патал чи вахарни стхаяр.

Вун, дуьньядал аватIа, чаз сад ава, Ви чантада виш йисарин гад ава. Вахъ рикI кудай къакьан дагьлар къад ава, Багьри газет, ваз ви сувар мубарак!

Шумуд жуьре дегьшарна ви къамат, Гьаамишанда на адалат хвейид я. Зайифвилез садрани рехъ гайид туш, “Лезги газет”, ваз хайи югь мубарак!

Вун кьелзавай гьар са лезги шад я къе, Чи игитар Араз, Эсед, Валентин, Чеб амачтIан амазма къе чи рикле, Ви патай къе абуруз сувар мубарак!

Чи Шарвили тур гьилеваз къекьезва, Дагьдин лекь хьиз, лув гузавай цавара, “Лезги газет” гьар гьафтеда хквезвай, Виш сан сувар ваз цинин суз мубарак!

Агьзур йисар хьхьурай ви къелемдин, Цийи, цийи бегьерар хуй цларара, Чи шаирар, журналистар кьилеваз, Ван авурай мад виш сарин сувара.

Тарифдиз лайих газет

Райсудин НАБИЕВ

Чи газетдин жезвай 100 йис Мубаракдиз кланзава заз. Ни хьенвачтIа, жемир гьич кис, Газет кхьихъ, жемир яргьаз.

Акъатзава дидед чалал, Руьгьдин хуьрек жуван къвалал, Гьар лезгидин рикин хиял - Герек я къе “Лезги газет”.

Баркаллу хва Мегьамеда, Къвалахзава и газетда, Вахт-вахтунда гьар гьафтеда Акьудзава “Лезги газет”.

Кхьизва ам вахт атайла, Дувулрик зи къеж ктайла, Шад жеда зун ам хтайла, Къвалин багьа мугьман, газет.

Пагь, шадвилехъ тежез къадар, Кьелиз клан я вич цларба-цлар, Подшивкайри кьунва къацар, Чи тарихдин бине, газет.

Гьакьван риклиз я ам масан, Дерезаяр хуй мад къакьан, Руьгьдин ем я квачир нукьсан, Гуьзгьуь лугьун хас тир газет.

Замир ЗАКАРИЯЕВ,
тарихдин илимрин доктор

АРАБ члалал кхьенвай чешмейри Аюкван виш йисарин Дагъустанда Исламдин тарих чирунин карда, са шакин алачиз, важибул чка къазва. Иллаки чкадинбур тир тарихдин текстерихъ еке къимет ава. И макъалада чун мукъвара винел акъуднавай, араб члалал кхьенвай “Мискискарин тарих” твар алай чешмедикай рахада. Икван члалалди малум тушир и чешмедин са шумуд паюна Дагъустандиз арабар атуникай, чкадин халкварин арада мусурманрин дин чукурун патал киле тухвай кваллахрикай, Дагъларин улькведин хуьрера мисклинар эцигуникай ихтилатзава. Тарихдин талукъ хейлин маса чешмейра хъиз, и кватлалдани Дагъустанда Исламдин сергъятар геьеншарунин карда Абу Муслима кунвай чкадикайни малуматар гъатнава. Чешмедин текстериз ганвай анализди ва таржумайри къалурзавайвал, “Мискискарин тарих” мана-метлебдин жигъетдай Дагъустандин тарихдиз талукъ маса чешмейриз мукъва я, сифте нубатда - “Дербенд-намедиз”. Идахъ галаз сад хъиз, “Мискискарин тарих” кватлалда Дагъларин улькведиз Ислам атунин лап эвел килериз талукъ малуматарни гьалтзава. Кылди къачуртла, Абу Муслиман походрикай галай-галайвал кхьенва, Али ибн Аби Талиба Дагъустанда киле тухвай кваллахрикай хабар гуз-

“Мискискарин тарих”

ва. И чешмедин къетленвал адакай ибарат я хъи, ана тарихдин маса са чешмедани авачир са жерге малуматар, делиларни гъатнава.

“Мискискарин тарих” 2009-йисан августдин вацра Докъузпара райондин Мискискарин хуьре Дагъустандин илимрин центри тарихдин, археологиядин ва этнографиядин Институтдин ва ДГУ-дин археологиядин экспедициядин членриз (руководитель - профессор **А.Р. Шихсаидов**) жагъана. Абурун арада и цларин авторни авай. Гъилин хатларин чешмедин текстер ахтармишайла тайин хъайивал, тарихдин и хроникадихъ илим патал еке къиметлувал ава.

Кхьинар хъсандиз чир жезва. Чешмеда, санлай къачурла, 20 чар ава. Гъар са чин 15-18 цларцикай ибарат я. Кхьинар чулав чернилда ва иер хатлуналди авунва. Автор (туькьурнавай кас) ва са чешмедай масадаз ахкъудайди, чка ва вахт къалурнавач. Чешмедал тварни алач. “Мискискарин тарих” твар адаз чна гана, гьикл лагъайтла, ана юкван виш йисарин Мискискар хуьруйкай гзаф малуматар ава.

Икван члалалди и чешме мад санани гьалтнавач. Илимдин жигъетдай ам сифте яз ахтармишнава. Адан автор гзаф савадлу кас я. Адаз юкван виш йисарин Передний Азиядин тарих, шириатдин эсерар, Киблепатан Дагъустандин, кылди къачуртла, Самур дередин, Ширвандин областрин топонимика хъсандиз чизва. Чешмедин текстера абурун авторди ва я абурун хъун хъувунвай касди вич хабар гузвайди яз (ан-накил) къейднава.

“Мискискарин тарих” Дагъустандин историографиядин гьумбетрик акатзава. Вичин къадардал гьалтайла, ам “Тарих Аби Муслим”, “Ахцегъ-наме” хроникайрилай еке я. Са гафуналди, “Мискискарин тарих” кылдин ва туькьур хъунин жигъетдай муракаб чешме я. “Дербенд-намеда” хъиз, инани килин куд тема ачухарнава: Дагъустанда санидрин сиясат, Дагъустанда арабринни хазарин ягъунар, Дагъларин улькведа Ислам чукур, арабрин къушунрин килевайбурун ва чкадин регъберрин арада авай алакъяр. Хронологиядин жигъетдай виридалайни геж тир сюжетди IX асирдин сифтегъан пуд паюна киле фенвай вакъийрикай хабар гузва.

Санлай къачурла, и чешме жуьреба-жуьре тарихдин делилрикайни риваятрикай менфят къачуна, Дагъустанда Ислам чукурникай, арабрин къушунрин килевайбурун алахъунар себеб яз Дагъларин улькведин милли къамат дегиш хъайи гьалдикай хабар гузвай са гьикая хъиз къабулиз жеда. Гзафни-гзаф дявээр амачир ислыгъ девирда киле фенвай вакъияр (иллаки аваданламишунин кваллахар) ачухарзава.

Чи фикирдалди, “Мискискарин тарих” авторди жуьреба-жуьре чешмейрикай менфят къачуна арадал гъанва. Гьикл лагъайтла, ана гъар жуьредин девирриз талукъ делиларни гъатнава. Мисал яз, текстера мукъвал-мукъвал персерин терминар дуьшуьш жезва. И карди кватлал кхьидайла авторди персерин чешмейрикай менфят къачун мумкин тирдакай лугъузава. Чна винидихъ къейд авурвал, кватлалдин бязи паяр “Дербенд-намеда” гъатнавай са жерге делилриз ухшар я.

Къейд ийин хъи, “Мискискарин тарихда” Али ибн Аби Талибан игитвилерикай ва ада киле тухвай женгерикай шийитрин эпический поэмадин циклдин таъсирдик кваз кхьенвай затларни ава. И делилди адан автор винидихъ твар къур эсеррихъ галаз таниш тирдан гъакъиндай шагъидвалзава. “Мискискарин тарихда” Али аламатдин алакъяр авай къеьгал хъиз къалурнава. Али ибн Аби Талибан иштираквал авай сюжетар, чи фикирдалди, ихтилат физвай чешмедик сефевидрин девирда кутуна.

“Мискискарин тарих” арадал гъанвай вахт малум туш. Ам тайинарун илимдин муракаб месэла я. И карда Дагъустандин тарихдин араб члалал кхьенвай виридалайни къадим чешмейрикай менфят къачуна клада. Абурун ихътинбур акатзава: “Ахцегъ-наме”, “Тарих Аби Муслим” ва “Тарих ал-Баб” (Тарих ал-Баб ва Ширван). Идалай гъейри, “Мискискарин тарих” арадал атай вахт ана ихтилат физвай вакъияр киле фенвай девиррин куьмекдалдини тайинариз жеда. Кылди къачуртла, и чешмеда пуд асирдиз (VI-IX) талукъ вакъийрикай раханва. Эхиримжи делилар аббасидрин халиф ал-Мамун ибн Гъаруна (ам 833-йисуз рагъметдиз фена) регъбервал гайи девирдиз талукъбурун я.

Мумкин я, “Мискискарин тарих”, “Ахцегъ-наме” ва “Тарих аби Муслим” хъиз, X-XI асирра арадал гъана. И вахтунда Киблепатан Дагъустанда сиясатдин гъукум мягъкем жезвай. Мисклинар эцигун, бязи хуьрерин важибувал артух хъун, еке хуьрер арадал атун - вири и вакъияр X асирда киле фена. Итижлу кар ам я хъи, “Ахцегъ-намеда” гъатнавай делиларни VI-IX асирриз талукъбурун я. И чешмедин текст арадикъ хай профессор Амри Шихсаидова гьисабзавайвал, “Ахцегъ-наме” хуьрерин жемятрин союздин центр яз Ахцегърин хуьруь сиясатда кунвай къетлен чка къалурун патал X асирдилай фад тушиз арадал гъанва. Алим Аликер Аликерберован фикирдалди лагъайтла, “Ахцегъ-намедин” автор Лакз гъукуматдай хъун мумкин я. Къейд ийин хъи, VI-IX асирра Лакздай машгъур алимрин са къефле акъатна. Абурун арада тарихчиари авай. “Мискискарин тарих” сифте яз къейдини, мумкин я, Лакздай яз хъун.

Чешмеда гъатнавай делилрикай гзафбур якъинбур тирди тарихдин маса чешмейри ва арабрин авторрин IX-X асиррин яратмишунри тестикъарзава. Гъа са вахтунда “Мискискарин тарихда” хронология вилив хуьн тавунвай, бязи вакъийриз талукъ делилар гьалатлар кваз къейднавай дуьшуьшарни ава. Бязи сюжетриз фольклордиз хас къетленвилер ганва. Илим патал и чешмедин важибувал квекай ибарат я лагъайтла, винидихъ къейд авурвал, ана тарихдин мад са чешмедани авачир надир делилар гъатнава.

(КъатI ама)

Кавказдин Албанияда масагетри регъбервал ганани?

Бедирхан ЭСКЕНДЕРОВ, тарихчи

МАСАГЕТАР Скифиядилай Юкван Азиядал къедалди авай мулкарал яшамаш хъайи куьчери халкя я. Геродота абур скифрин тайифа яз гьисабзавай, Аммиан Марцелина ва Дион Кассийди масагетар – аланриз, Прокопий Кесарийскийди лагъайтла, гуннриз мукъва халкя я лугъузавай. Алай вахтунда масагетар иран члалал рахазвай халкварин хизандай яз гьисабзава.

Винидихъ къейд авурвал, гзаф чешмейри масагетар и кыл, а кыл авачир мулкарал яшамаш хъайидакай хабар гузва. Закавказьеда абуру чи йикъарин Гуржистанда бине кутунвай. Геродота кхъизвайвал, чи эрадал къедалди 503-йисуз масагетри Аракс вацун къерехрив персерин Кира пачагъдин къушунар тергна ва пачагъни яна кьена.

Кавказдин Албаниядин (инлай къулхъ - Албания - авт.) масагетар, къадардал гьалтайла, и гъукуматда яшамаш жезвай маса члаларал рахазвай халкварикай виридалайни екеди тир. Абуру неинки са тарихда, гъакъни Албанияда чпин гел туна: масагетар сихдаказ яшамаш хъайи региондал Маскут (лезги члалал - Муьшкур) твар акъалтна.

Маскут ва я Муьшкур вилаят Каспий гъуьлуьн къерехрив, Чола-Дербендинни Хурсандин арада авай. Еремена кхъизвайвал, “Самур ва Гильгильчай вацларин арада авай мулкариз Маскут ва я Маскат, гуьгъуьнлай Муьшкур лугъузавай”. Герберани Муьшкурдин часпарар тахминан гъа и къайдада ачухарнава.

Муьшкурдилай гъейри, масагетар Албаниядин маса областрани яшамаш жезвай. Мисал яз, Персиядихъ галаз сергъятдал алай Пайтакъаранда.

Винидихъ къейд авурвал, Албаниядин тарихда масагетри чпин гел тунва. Абуру бязи дуьшуьшра лезгийрин къадим гъукуматда киле феи вакъийира кар алай чка кунва.

Алай аямдин историографияда масагетрихъ Албаниядин гъуьлуьз мукъва мулкар - Курадилай Чоладал кван - акатзавай еке “пачагълуьгъ” хъайидакай малуматар гъатзава. Ихътин фикир тестикъарзавайбурун арада чеб еке агалкъунрин сагъибар тир алимарни ава. Гьелбетда, тарихчийриз чпин фикирар раиждай ихтиярар ава. Абуруз гъурмет авунин лишан яз, чун ихътин фикирдал алай алмиркай геьеншдиз рахадач. Абурукай бязибуру масагетри гуя вири Албаниядиз, гъатта, санлай къачурла, шарк патан Кавказдиз регъбервал гайидакайни кхъизва.

Лагъана клада, алай аямдин историографияда Албаниядин регъберрикай гьалтзавай бязи делилар гьич къатлуз жедайбуру туш. Тарихдин адетар фикирда къуртла, Албанияда чкадин пачагъри саки регъбервал гузвачир. Ина гъукумдин киле хъайи илимдиз таниш тир тухумар паталай атай халкварикай тирди ашкара я. Абурукай виридалайни фад атайбуру аршакидар яз гьисабзава.

Аршакидар къадим тайифайрикай сад я. Абуру чи эрадал къедалди III асирда Каспий гъуьлуьвай кьиле ва шарк пата авай Парфияда пайда хъана. Парфиядилай гъейри, и тайифадин векилри Эрменистанда, Иберияда ва, гьисабзавайвал, Албанияда регъбервал гана.

Аршакидар Эрменистандиз ва Гуржистандиз атай вахт малум ятла (и кардикай Хоренациди, Багратиони Давида ва маса чешмейри хабар гузва), аршакидар албанрин тахтуна ацукъунин жигъетдай субутдин делилар авач. Албанияда гъукум абурун гиле гъатай вахтуникай, шартларикай, гьаларикай са малуматни гьалтзава. И версиядикай ха-

бар гузвай авайни-авачир са чешме М.Хоренацидин “Эрменистандин тарих” я. Вични ада М.Каланкатуацидивай къачунва. Абуру кхъизвайвал, аршакидри улькведиз Алу лаглаб алай Арана Албания арадал гъайи члалай регъбервал гузвай. Им Эрменистандин гъукумдин киле Валаршак пачагъ авай девир тир. Хоренациди тестикъарзавайвал, абур къеведи (Аран ва Валаршак) аршакидрикай тир.

Лагъана клада, илимдиз, тарихдиз ихътин тварар малум туш. Ачуьдиз лагъайтла, ибуру гъакъикатдихъ галаз хъан тийизвай малуматар я. Гъавилляй абурукай, якъин делилрикай хъиз, менфятни къачуз жедач. Идалай гъейри, тарихчийри и риваят ихтилат физвай девирдилай геж арадал атайди яз гьисабзава. Къадим Римдин хроникайра гъатнавай пачагъар тир Оройсакай, Зоберадикай, Оройсан стха Косисадикай Каланкатуацидиз хабар авачир. Са гафуналди, Албанияда гъукумдин киле аршакидар хъайиди тестикъарзавай чпихъ бине авай делилар авач.

Гъар гьикл ятлани, аршакидри Албанияда регъбервал гайиди илимди къабулнава ва и делилдал, вучиз ятлани, садани шак гъизвач. Персияда абуру регъбервал гайидакай гьич хабарни авачир. Кылди къачуртла, пехлевидин чешмейра Албанияда аршакидар хъуникай делилар гьалтзава. Аршакидрикай къадим гъукуматда пачагъар хъуниз талукъ месэла ачуьди яз амуькззава.

Аршакидар эвез авур тухум михрандинри яз гьисабзава. Каланкатуациди кхъизвайвал, абур персерикай, санидрикай тир персерин пачагърин мукъвабуру тир. Ада и тухумдин къадим векилрикай сад - Михран атуникай геьеншдиз суьгъбетзава. Гуьгъуьнлай тухумдал гъа и касдин тварни акъалтна. Пачагърин тухумриз вири дуьньяда сад лагъай пачагъдин твар гузвай. Амма Михран, “Алуанк улькведин тарихда” къейднавайвал, Албанияда гъукумдин киле акъвазиз агакънач. Адан несилрикай гьидикай сад лагъай пачагъ хъанатла, Михранкай гъакъван геьеншдиз кхьенвай Каланкатуациди раижнавач. Геждалди Албанияда регъбервал гайи “пачагърин мукъвабуру” Персиядани садазни малум тушир. Гьич тахъайтла, “Ираника” твар алай кесерлу энциклопедияда Гуржистандин михрандрикай малуматар ава, амма Албаниядинбурукай гьич са гафни кхьенвач.

Лагъана клада, масагетри Албанияда регъбервал гана лугъудай версиядихъ са бинени авач. Ам Цийи девирда (Новое время) арадал атана. И гипотезадин историографиядикай куьрелди Ф.Дж.Мамедовади кхьенва. Адан гафаралди, сифте яз ихътин версия гъеле 1851-йисуз М.Бросседди раижна.

Гъакъикат патал лагъана клада, XIII асирда эрменийрин тарихчи Киракос Гандзакециди вичин кхьинра “мазкут-аршакид” яз гьисабзавай Санатрук “Аганк-олбастдин пачагъ” яз малумарна. Вични и къуллуьгъдал эрменийрин пачагъ Трдата тайинарнавай. Таронацидин кхьинрани Санатрукан твар гьалтзава: “Вертанесан члехи хва Григорис, Ахванидин великан епископ, бине Аршакунидай тир Санатрукан буйругъдалди Каспий гъуьлуьз мукъва Ватниандин мулкарал балкларин клурарик кутуна кьена”.

Масагетар Албанияда гъукумдин киле хъайиди къалурзавай чешмеяр гъа ибуру я. Вилик девиррин тарихчийриз и кардикай хабар авачир.

Куьрелди лагъайтла, и гипотеза тайин тир субутдин делилрал ваь, анжах “кеферпатан халкьари” Эрменистандал гъукум авунин карда иштиракунал бинеламан хъана арадал гъанва. И кардикай Бузандан, Хоренацидин ва Каланкатуацидин кхьинрай хабар жезва. Эрменийрин гуьгъуьнлай хъайи вири тарихчийри гъа и делилрикай менфят къачуна. Гаф кватай чкадал къейд ийин хъи, Каланкатуациди вичин гьикая Бузандавайни Хоренацидивай къачунва.

(КъатI ама)

А.В. РУДОВ, биологиядин илимрин кандидат, эколог

ЭХИРИМЖИ вахтара Самур вацал ва адан хилерал са циргъ куль ГЭС-ар эцигунин гъакьиндай активнидаказ гуьжетар кыле физва. Дуьз я, конструкторин тестикь планар чаз икьван гагда малум туштлани, чкадин агъалийрин ва пешекарин гзаф къадар суалризни, арадал атун мумкин тир хаталувилеризни килиг тавуна, аквар гьаларай, и проект йигинвилелди вилик ракуьриз алахънава. Проектдин куль-шувуьяр икьван гагда винел акъуднавач, адан гъакьиндай чал агакьзавай делилар тлимил я, идани проектди пакадин юкьуз арадал гьидай хаталувилерикай халкъ хабардар авунин фикирдал гьизва.

ПРОЕКТДИН ХАРАКТЕРИСТИКА. Чаз чидайвал, и проект энергокластердикай ибарат я. Ам туькьурайбурун гафаралди, адак гидроэнергетикадин виниз тир агалкьунар акатун, и рекьяй виликан гьалатлар хкудна, цийи сериядин куль ГЭС-ар арадал гьун, гьакьни маса электроэнергия, гьасилдай технология кутун лазим я. Ик1, алай вахтунда, гибридный генерациядин электроэнергиядикай жезмай кьван менфят къачун патал ракуьнин ва гарун электростанцияр эцигун герек я. Проект вичиз тешпигъ авачирди ва регион вилик тухун патал герекди тирда-

вай алачухрив ацана жеда. Ина тамариз секинвал гузвайди чка-чкадал гьалтзавай ва нацлари кьунвай уьленар я. Гуьлуьн кьертирвал экля хьанвай (100-200 м гьаркьувал ва 1-2 км ярговвал авай) ва чеб анжах чарарал хуьзвай са шумуд зулунилай гьейри, Иранда гьакьни "Нур Тамун Парк" ава. И парк, Самурдин там квачиз, Каспийдин кьере авай тамарин арадай гьукуматди фагьум гузвай тамарикай сад я. Ада кьуд агьзур гектар (Самурдин тамалай 6 сеферда тлимил) чка къазва. И паркун Каспийдин кьере авай тамарин набататар хуьзватлани, ам гуьлуьн кьерехра авай хуьруьн майишатдин мезрейрилай ва къалиндаказ эцигнавай гуьлуьн кьерехдин зонадивай атанва. Масакла лагьайтла, исятда авай гьалдиз килигайла. Самурдин там неинки чи гуьлуьн виридалайни кефердихъ галай, гьакьни амайни-амачир са там я.

цларуз хьайитлани, алимрин фикиррихъ яб акалзава, амма пара вахтара, тлем квай (гужлу) финансрин кьуватри ихьтин проектриз пул ахъайзава лугьуз, экологиядин рекьяй хаталу нетижайрал гьизва. Вилик фенвай уьлквейра и жигьетдай крар виринра хьсанзава лугьуз жедач, гьа са вахтунда, чарарал тлебиат хуьниз талукъ ихьтин кьвалахар кыле тухузвайди кьейдзава. Рикелай алудна кландач хьи, Самурдин там тек са вичин гьайбатралди ваь, гьакьни Самур вацлун кьерехриз килигайла вичиз тешпигъ авачирди я. Лагьана кланда хьи, ам Яру ктабда гьатнавай кьушарин макан я. Фикир гун герек я хьи, Каспийдин кьиблепата уьленриз элкьвенвай чкайра гьайванрин са бязи жинсер терг хьанва, я туштла ихьтин чкайра инсанри крветкаяр, цин веькер (водоросляяр) ва мсб. хуьзва. Самур вацл гуьлуьк акатзавай чка кьулан

Самурдин яд ва там - месэляяр ва хаталувилер

кай лугьузава. Себеб яз, регионда алай вахтунда авай электросетрин гужлувал тлимил тирдакай ва, талукъ яз, регион вилик тухун патал авай мумкинвилер бес къадардинбур туширдакай лугьузава.

Идалай гьейри, агъалияр патал кьвалахдин цийи чкаяр арадал гьун фикирда къунва ва, нетижа яз, регион яшайишдин рекьяй вилик тухун таъминар ийиз жеда. Гьакьни фикирзавайвал, артухан электроэнергия Азербайжандиз ва Ирандиз маса гуз жеда. Мадни хиве къазва хьи, проектдиз чара ийизвай пулуни са пай региондин экология ва тлебиат хуьниз талукъ проектриз харжда.

И проект конструкциядин ва технологиядин жигьетдай ахтармишун чи макъаладилай кьерехда амукьда, вучиз лагьайтла, ГЭС-дин тайин тир план икьван гагда ачуарнавач, гьакьни и цларарин автор вич гидроэнергетик туш. Амма, аквар гьаларай, проектдин винел кьвалахзавай командадихъ гидроэнергетикадин рекьяй еке тежриба авайди фикирда кьурла, месэладик технический рекьяй са акьван хата квачирди хьиз аквазва. Чаз и проектдихъ, санлай къачурла, авай метлебдикай, хийир гьидай патарикай веревирдер ийиз кландай. Региондиз ихьтин проект герек яни, ада чун элкьуьрна кьунвай алемдиз гьик1 таъсирда, Самур вацл ва чкадин экосистема патал гьихьтин четин месэляяр арадал гьиди.

САМУРДИН ТАМУН ВА ВАЦЛУН ЭКОСИСТЕМА. Сифтедай лугьун герек я хьи, Самур вацлун кьерехда, гуьлуьн кьертирвал, къадим Самурдин там экля хьанва. Са мус ятлани, Каспий гуьлуьн кьибледихъ идаз ухшар тамар аваз хьанай. Амма инсанар себеб яз, багьлар, никлер кутуналди, гидропроектар кьилиз акъудналди, ихьтин тамар тамам квахьунин рекьел гьана. Са шумуд йисуз Тегерандин Университетда кьвалахай и цларарин автордилай Гилян вилаятдик акатзавай Каспийдин кьере авай къадим куль-шувуьн ахтармишиз алакьна. Ибур тамарин куль-куль, са патахъайни хуьн тийизвай, чебни зирзибилди кьунвай гапалар я. Асул гьисабдай абур ял ягунин зонайриз элкьуьрнавай, ина ири гьайванар саки гьалтдач.

Гатуз, туристар Каспийдин кьерехриз атай береда, тамун кьенепад абур эцигна-

И карди гьам тамуз мукьва авай хуьрерин жемьатдин, гьамни Самур дередин вири агъалийрин ва санлай дуьньядин жемьатдин хиве еке жавабдарвал твазва. Гьайиф хьи, алай девирда чи хиве гьатзавай ихьтин везифа гуьлуьн кьерехда авай уьлквейрин, тлебиат хуьдай тешкилатрин са рахунни алачир къайдадиз элкьвенвач.

И кьил, а кьил авачир Россиядин Федерациядин ва нафтланин хуьруьн майишатдин Азербайжан Республикадин гьакьиндай чавай вуч лугьуз жеда кьван?! Самурдин тамун надирвал ам я хьи, адак тамун экосистема ацлурзавай Самур вацлун хел акатзава. Дагьдин амай вацлариз хьиз, Самурдизни гидрологиядин жигьетдай дегшвилер хас я. Самурдин там Евро-Сибирдин флорадин хилек акатзаватлани, ам Иран-Туран областдин часпардал ала. Твар кьунвай набататрин алемдиз гатун кьвалар хас туш, гьавилай гатун члавуз ири тушир дагьдин вацларин яд тлимил жезва. Регионда кыле физвай и гьерекат тлебииди я. Каспийдин кьере авай тамар вацларин системадилай ва кыле физвай циклайрилай аслу я. Эгер пешекардивай жузуртла, ада ваз лугьуда хьи, ихьтин там хуьн патал адахъ галаз аслувиле авай экосистема хуьн герек я. Гьавилай Самур вацл вири хвена кланзавай зона хьиз малумарун ва ина майишатдин кьвалахар тлимил кыле тухун герек я.

Там хуьнихъ метлеб авач, эгер гьа са вахтунда адахъ галаз аслувиле авай ва миллионралди йисара (ихьтин тамар аваз агьа клан 25-50 млн йис я) сих алакьа аваз кыле физвай маса системайра дегшвилериз рехъ гузватла.

Гьайиф хьи, дуьньядин тежрибада и жуьреда акьуллукаказ эгечлун адетдин къайда туш, тлебиат хуьн лагьайтла, адет яз, гьевчи майданралди сергьятламиш тир бязи маканар хуьналди акьалтарзава. Ибур тек са и цларарин автордин гафар туш, ихьтин фикирдал гьакьни Европадинни Ирандин экологар ва биологар ала. Ик1, Иранда Тегерандин Университетдин систематический ботаникадай профессор Гьуьсейн Агьаниди ва адан амадагри Каспийдин кьерех тирвал эцигнавай гьевчи ГЭС-риз ва гидропроектриз талукъ яз гьарайзвер ийизва. Ирандин гьукуматди, кьериз-

тар авачирбурун, гьетерин (балугьрин), кьушарин ва нек хьвазвай гьайванрин макан тирди виридаз чиди. Вацлун экосистемаяр ак1 туькьвенва хьи, кьерехдикай адак кутур дегшвилери гележегда чпин таъсир къалурда. Месэла анжах инсанар адав гьик1 эгечдатла, гьадалай аслу я. Самур вацлукай рахайтла, гьайиф хьи, авай гьал акьван хьсанди туш. Лезги халкъни, Самур вацл хьиз, гьукуматрин арадавай и часпардин есирвиле ава. Часпардал элкьвенвай вацларихъ кьве жуьре кьисмет жеда: я часпардин кьве патани авай гьукуматри ам хкуьр тавуна хуьда, яни кьве патани вацлукай чпин хийирдиз менфят къачуз эгечда. Кьвед лагьай дуьшуьшда, законар къабулзавай ва хуьзвай документа жедай ичливал себеб яз, адакай вагьшидаказ хийир къачун арадал кьведа. Дуьньядал ихьтин гьалдиз талукъ чешнеяр гзаф ава. (Афгъанистандинни Ирандин арада Гильменде платина эцигун; Португалиядинни Испаниядин арадавай часпардаллай яд паюн). Гьайиф хьи, ихьтин гьал Самурдизни талукъ я. (Мисал яз Самурдин гидроузел). И гидроузел вацлун кьере эцигнава, ада вацлун гидрологиядиз таъсирзава, цин ресурсрикай менфят къачунин месэладал гуьзчивал алач. Гьелбетда, гатун варцара, яни хуьруьн майишатдин кьвалахриз гзаф къадар яд герек тирла, Самурдин тамув яд бес къадарда агакьдач. Арадал атанвай и гьалди Каспий гуьле авай гьетери куьр вегьинин кардиз кьецл гузва, вучиз лагьайтла, абуроз туьретмиш жедай маса чка (вацл) авач. Вацлун яд вичин къадарда аваз авахуьниз винидихъ твар кьунвай гидроузелди манийвалзава, куьр вегьедай балугьрин крар къайдадикай хкудзава, Самур вацлун цихъ галаз алакьалу циклаяр члурзава. И месэла мукьвал-мукьвал къарагьарзавайди я, гьак1 хьайила зун адал яргалди акьваздач. Мадни кьейд ийин, виликдай Самурдин тамун месэляяр гидроузел эцигналди гьялун теклифай Русгидроди гила гидроузелдихъ галаз алакьалу месэляяр ГЭС-дин каскадар эцигналди гьялун теклифзава.

(Кьат1 ама)
Таржума авурди
Вагиф ГЪАЖИАГЪАЕВ я.

Агрономдин мектеб жеда

РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводиз Дагьустандин тежрибайрин станциядин - Вирироссиядин набататрин генетикадин ресурсрин Вавилован тварунихъ галай институтдин (ВИР) бинедаллаз Агрономдин мектеб арадал гьидай фикир ава. Ина, гуьзлемишзавайвал, республикадин агрономривай чпин пешекарвилерин дережа вахт-вахтунда хкажиз жеда. Идакай идарадин пресс-кьуллугьди хабар гузва.

Махсус школа арадал гьидай фикир авайдакай РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министрдин заместитель Шарип Шарипова Дагьустандин тежрибайрин станциядин - ВИР-дин филиалдин Ученый советдин йиса садра жезвай заседанидал лагьана. Кьейд ийин, заседанидин сергьятра аваз алимри Вирироссиядин набататрин институтдин дуьньядин коллекция хуьниз, ам артухаруниз ва ахтармишуниз талукъ яз тухузвай кьвалахдиз талукъ гьахъ-гьисабар ийизва.

Пешекарри кьейдзавайвал, станциядин бинедаллаз гьар йисуз магьсулрин, майвайрин ва емиш гьидай культурайрин 10 000 чешне гьасилзава. И кьвалахдихъ галаз сад хьиз станциядал селекциядин эхиримжи агалкьунар ахтармишзава.

Санлай къачурла, майданра хуьруьн майишатдин культурайрин 17 жуьре гьасилзава: прунз, гьажибугьдаяр, ракуьн цуьквер, кьуьл, келемар, помидорар ва масабур.

Магьсулар кьватлиз гатлуннава

Алван РАМАЗАНОВА

Кьурагь райондин кьишлахрал алай майишатра гад агудунин кьвалахар башламишнава. И кьвалахар гьик1 кыле физватла ахтармишун патал "Кьурагь район" муниципальный тешкилатдин кьил Замир Азизов, райондин хуьруьн майишатдинни чилерин алакьайрин отделдин начальник Абдул Фаталиев ва и отделдин кьилин пешекар Нариман Мисриев Малакент хуьре авай "Кутульский" СПК-ди зулун техил кьват1 хьийизвай чкадал фена.

Кьизгьиндаказ кьвалах кыле физвай анал техил хуьдай чкаяр туькьуьрнавай.

А.Фаталиева чаз малумарайвал, районда вири санлай 700 гектардин майданра зулун магьсулар канвай. Гьаваяр кьурагьбур хуьн себеб яз, 200 гектарда авай магьсулар терг хьана, алай вахтунда 500 га-дин майданрай техил кьват1 хуьвуна кланзава. "Кутульский" майишатди 100 гектардин майданда зулун мух канвай. Алай вахтунда ина кьвалах кьизгьиндаказ физва.

"Алай вахтунда, кьез аквазвайвал, гад агудунин кьвалах башламишнава, техника чкадал ала, чна 200 гектардай мух кьват1 хьийида. Гьар са гектардай 20 центнер хуьн гуьзлемишзава", - лугьузава СПК-дин директор Шагьмурад Рамалданова.

Инсанрин къуллугъда

Дердинин дарман Рзакъ духтур

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Инсандин гафунихъ лугъуз тежедай еке къуват ава. Ада лап зайиф хъанвай руьгъдик луварни куктада, маса члавуз рикни тларда. Садрани чал рик тлардай ксар гьалт тавурай. Иллаки духтуррин арада. Дуьз диагноз эциг тавуна, къайгъусузвилелди “вак лап чуру азар ква” лагъайла, умуд кваз вичин патав атанвай дертэгълидиз гъа мецел атай нагъакъан са гаф малумарайла, инсандин кенефдин къил квахъда, ам михъиз руьгъдай аватда, вичиз садакани куьмек тежерди хъиз, шез ацукъда.

Зун инанмиш я, сагъсузвал себб яз, гъа ихтин татугай гьалда гъатай инсанар гъар са хуьрай жагъида. Швециядин философ Кристофер Бостремахъ ихтин гафар ава: “Сагъламвал патал виридалайни хъсан, менфятлу дарман руьгъдин шад ва къеврагъ гуьгъул я”. Чи духтуррик гъа и жуьреда инсанрин руьгъ хжажзавай, гуьгъул ачухарзавай, дерт къезиларзавай, хъсанвилехъ умуд артухарзавай регъимлу, рик, гъил, чинни ачух, гъар са уламда ваз куьмекдиз къевез гъазур Лукъманал Гъакимарни ква. Абурукайни сад вири Дагъустандиз машгъур духтур Рзакъ Назирович РАМАЗАНОВ я. Инсанри эзберзавайвал, дердинин дарман Рзакъ духтур.

Чара авачиз, куьмек кланзавай гзафбур хъиз, зунни республикадин диагностический центрадиз Рзакъ духтурдин патав, тимил хъаначтла, са цуд сеферда фена. Мукъва-кылигар, чирхчирар, жуван килфетар гилаз. Садрани касди “ваъ, вахт авач, нубатар екебур я” лагъанач. Аквазва эхир, атанвайбур дердини къунва, вилерал сталар ала, са куьникни умуд кумач. Рзакъ духтур сифте нубатда начагъди секинариз, адан гуьгъуьл ачухариз алахъдай, ахпа адан дердинихъ яб акалдай. Акваз-акваз къеве авай касдин чиниз дуьзгъун рангар хкеведи, адан бедендик сагълам гьерекаат акат хъийидай.

Меркезда республикадин диагностикадин центр 1980-йисарин эхирра кардик кутуна. Ам инсандин къвалчелай къилелди беден ва къилди-къилди гъар са органни (къил, дуркунар, жигерар, лекъ, къулан тар...) ахтармишдай, синих квани, квачни чирдай алай аямдин тадаракралди, аппаратралди таъминарна. Абурал къвалахдай пешекарарни жагъурна, духтурар вердишвилер къачуз, пешекарвал хжакиз Москвадин, Санкт-Петербургдай, Ростовдин клиникайриз, медицинадин центрайризни ракурна. Магнитно-резонансный томографдал къвалахдай духтурвиле Рамазанов Рзакъ къабулна. Инсанрин арада и муракаб ва пара менфятлу аппаратдиз МРТ лугъузва. А вахтунда ам республикада авай сад тир ва вири шегъеррай, районрай къил акат тийизвай, диагноз дуьздаказ эцигиз тежезвай, духтурар шаклу тир вахтара, абуру начагъбур республикадин диагностикадин центрадиз ракурдай. Ина лагъайтла, куьтягъ тежедай учирар. Диагностикадин центрадиз гзаф сеферра начагъбур гваз феий учирда авайбурун шикил заз гилани аквазва. Гзафбур ийф

кумаз атана нубат къадай. МРТ авуна кланзавайбурукай рахайтла, нубат пуд-къуд вацралай гуьзетун лазим тир. Амма начагъ инсанар вири тади квайбур, вичин азар фад чирна кланзавайбур, гежел вегейтла, нетижаяр чурубур жез кичезвайбур я. Гъа и залан, къеве авай вахтунда цудралди, вишералди чи ватангълийрин гъарайдиз Рзакъ духтур атана. Вичиз идарадин члехибурун патай гаф, бугътен къеведай члани чиз, ада вичин твар къуна атай садни бейкеф яз ракурна. Гъардаз рикл секинардай хуш гафарни, начагъди аппаратдал ахтармишдай, дуьз диагноз эцигдай вахтни жагъурна. Гилани гьакъ я.

Диагностикадин центрадин патарив хъиз Аскерханован тварунихъ галай клиника ачухна. Адан сагъибрини МРТ-дал къвалахиз Рзакъ Назировичаз теклифна. И рекъий республикада мад Рамазанов хътин пешекар авачир эхир. Гъикъван четин акъвазнатани, ада теклиф къабулна ва идарайриз зиян хкат тийидайвал, къеве чкадани начагъбурун къуллугъда акъвазиз жедай график тукъуьрна.

Рзакъ духтурди къевей акъудай, уьмуьрдин ширинвиле дад хгай инсанар республикада, иллаки чи районра гзаф я. Виридакй ихтилатдай тир муькинвал чахъ авач, амма жуваз чизвай дуьшуьшрикая пуд мисал гъида.

Мукъва касди сесиник къалабулук кваз зенг авуна. Чун онкологиядин больницадин гъаятда ава. Килигай духтурди папан хурудик рак ква, хур атлана къанда лугъузва. Паб шезва. Вун къиле аватла, чун куьнал хкезва...

Хтана абуру. Дугъриданни, дишегъли михъиз руьгъдай аватнавай, вилерни къуразвачир. Гуьуьлуьн ва папан ихтилатрай поликлиникадин духтур-онкологди, вири терефрихъай ахтармишни тавунмаз, вичин диагноз эцигнавай. Чна дишегъли Рзакъ духтурдин патав тухвана, рентгендиз вегена ва шиклириз дикъетдивди килигайдалай гуьгъуьниз са операцияни герек авачирди, хурудик чуру синихни квачирди лагъана. Дердини кунвай дишегълидал чан хтана.

Зи дуст лап пис гьалда авай. Бедендиз хирер акъатнавай. Къев

къевез хъижезмачир. Чкадин духтуррин къилни акъатзавачир. Рзакъ духтурдин патав тухвана, ахтармишна. Кылин мефтледин са чкадал иви ацукънавай. Центральний больницада къил операция авуна, синихлу чка ивидикай михъна ва дустунин сагъламвални чкадиз хтана.

Кириви Давид Гъамидова суьгъбетзава: - Хуьревай зи миредиз, къилин азар себеб яз, 3-группадин набутвал ганвай. Пуд лагъай йисуз Кыасумхуьруьн ВТК-диз хъфейла, “вун сагъ хъхъанва” лагъана, группа ахтлана. Хуьруьз хъфейла, касди заз вичин дерт ахъайна. Зани ам гъана, Рзакъ духтурдин патав тухвана. Кыил аппаратдай ахтармишна, герек хъинарни авуна. Шикил, хъинарни гваз чун республикадин ВТК-диз фена. Ана авайбуруз кардин месэладикай ихтилат авурла, абуру лагъанай. “Ихътин азарлудиз 3 ваъ, 2 группадин набутвалвал гуниз кутугнава”.

Рзакъ Рамазанов Къурагъ райондин Урсунрин хуьре дидедиз хъана. Лежбер, устлар Назирар ва Зуьгъре дидедин хизанда Рзакъалай гуьгъуьниз къваллиз мадни балаяр атана. Ирид стхани къеве вах. Гъа ихтин члехи хизанда гележегдин духтурди вичин аял, жаван вахтар акъудна. Члехи аял, хва тирвилей гъар са карда дахдизни куьмекиз: мал-хеб хуьз, векъ ягъиз, цан цаз, алераллаз векбер, цуьлер хъиз, югарар гатаз. Гъа и къайдада къелунални машгъул хъана. Хуьре юкван школа авачирвилей гадади къеве йисуз, дагъдин рекъерай физ, Гелхен дерада авай Ашарин хуьруьн юкван школа куьтягъна.

Духтур хъунин къаст риклевай Рзакъ Махачкъаладин медицинадин училищедик экечина. Къелдай йисара адаз инсандин бедендикай, адак акъатзавай къван азаррикай, абуру сагъардай са бязи къайдайрикай, гележегдин кеспидикай алааматдин алам ачух хъана. Диплом вахчур жегъил маса важиблу карди гуьзетзавай. Ам хуш аваз Ватандин вилик аскервиле буржи тамамариз фена.

1978-йисуз армиядай хтай Рамазанова диде-бубадиз вичиз къелунар давамариз, халис духтур жез кланзавайдакй лагъана. Абурун разивални аваз Махачкъаладиз

атана, тади куьмекдин станциядин фельдшервиле къвалахал акъвазна ва мединститутдин йифен курсарикни экечина. Ругуд йисуз юкъуз къвалахиз, нянлиз къелна, са йисузни Каспийскдин больницадин интернатурада вердишвилер къачуна. 1987-йисуз рентгенолог республикадин чахуткадин диспансерда вичин гъакъикъи кеспидиз эгечина.

1990-йисуз Рамазанов меркездин диагностикадин центрадиз теклифна. Медицинадин идарадин цийиввал, къетленвал ам тир хъи, ам алай аямдин муракаб, начагъдан азардиз талукъ яз дуьз диагноз эцигиз куьмек гудай аппаратралди, компьютерралди, техникадалди тадаракламинавай. Гъа югъ, къенин югъ, къанни цуд йисуз Рзакъ Назировича республикадин агъалийриз акадай азарар чириз куьмекзава.

1994-йисуз центрадиз Кеферпатав Кавказдин медицинадин са идарадани авачир рентгендин компьютердин ва ядрено-магнитный томографар хкана, кардик кутуна. Рзакъ Рамазанов Санкт-Петербургдай, Москвадиз тамографрал къвалахдай вердишвилер къачуз фена. Россиядин медицинадин академияда къел хуьвуна.

- А вахтунда чи центрадиз Краснодар, Ставрополь крайрай, Чечен Республикадай, Ингушетиядай, Калмыкиядай начагъбур къевезвай, - рикел хъизва Рзакъ Назировича.

- Республикадин шегъеррай, районрай куь патав гъихътин начагъбур рекъе твазва? - хабар къуна за.

- Кылин ва къулан тарцин мефтлерик синих квайбур, инсулт хъанвайбур. Гъар йисуз чна пуд агъзурдалай гзаф агъалияр къабулзава. Эхиримжи вахтара и жуьредин азарлуяр гзаф жезва. Гъар сеферда атайла, вази аквазва, кабинетдихъ датлана учир гала. Направление гвайбурул алава яз гвачирбури жезва. Вири тади квайбур, къеве авайбур, чкадин духтурри томографдин шиклар гваз фад хъша лагъанвайбур. Зун ва чи отделенидин рентгенологар гваурда акъвазна ва садни инай чкай бейкеф яз хъфидайвал ийизвач. Сабурлувал хуьзва. Начагъбурухъ галаз хуш рафтарвалзава. Къал гвайбури жезвайди я, абуру секинарзава. Кы-

линди ва кар алайди, томографриз вегезвай инсанрик къай синихриз килигна, дуьз диагноз эцигзава. Диагноз дуьзди хъайила, азар сагъардай дармани жагъуриз регъят я.

- Рзакъ Назирович, алай вахт инсанар коронавирусдин тлугъвалдикай икрагъ хъанвайди я. Куь отделенидизни вирус акатнаватла чириз вишералди инсанар атана ва гилани къевезва. Чаз ван хъайивал, вунни начагъ хъаналда.

- Тлугъвал, дугъриданни, инсанар гъариклардайди хъана. Ада гзафбурук къурхуни кутуна. Вучиз лагъайтла, сифтедай адакй гъакъикъи делилар авачир. Телеканалрай, социальный сетрай агакъзавай хабарри инсанар секинсуз авуна. Дестейралди инсанар медицинадин идарайрихъ члугъхуна. Алатай зур йисуз чи отделениди 5 агъзур касдиз КТ ва 3 агъзурдазни МРТ авуна. И кар мадни давам жезва. Вучда, зунни азарлу хъана. Хата-сузвал хуьз алахъзавайтлани, вирус акатна. Республикадин инфекционный больницадин духтурриз баркала. Абуру начагъбур тлугъвалдин къармахрай ахкъудун патал чпелай алахъдай вири серенжемар къабулзава. Зунни сагъар хуьвуна. Ингъе 29-июндиз къвалахал эхъечина. Инсан ахътин кас я хъи, азарлу тахъанмаз сагъламвиле къади чир тежедай. Чи бахтунин цудан 9 пайни сагъламвиле аслу я. Гъавилей гъар сада и кардиз къетлен фикир гана къанда.

Рзакъ Назирович начагъ гъафтейра рентгенологиядин отделенидин къвалах акъвазнач. Ина адан рушари - Жамилъди, Дианади къвалахзава. Талукъ образование авай ва дахдин гъилик тежриба къачунвай рушарикайни хъсан пешекарар хъанва. Абуруни, дахдилай чешне къачуз, отделенидиз атай гъар садаз лазим куьмек гуз алахъзава.

Россиядин Федерациядин, Дагъустан Республикадин лайихлу духтурдив и йикъара тлугъалдихъ галаз женг члугунай РД-дин Кыил Владимир Васильеван къул алай шабагъни агакъна. Гъар юкъуз цудралди инсанриз шаддиз яшамиз жедай, ракениз хъевредай, аялриз туьмердай, къанидаз темен гудай умуд багъишзавай Рзакъ Назировичаз ва Жамилъ, Диана Рзакъовнайриз риклин сидкъидай баркала лугъуз кланзава. 5-июлдиз хизанда шадвиле межлисни къурмишда. Багърийри, къвалахдин юлдашри, ярар-дустари республикадин лап хъсан ва тежрибалу нейрорентгенологдин уьмуьрдин 65 ва агъалийриз къуллугъзавай 40 йисан юбилеяр къейд ийида. Мубаракрай ва ви сагъламвал яргъал йисара мягъкемди хуьрай, Рзакъ Назирович! Рикни ачух, чинни ачух, Ви милл хуьвер чаз дарман я. Халкъдиз ийиз сагълам къуллугъ, Ви меслятар чаз фарман я.

Залан азар дуьм-дуьз чирдай, Аяндардин устадевал вахъ. Умуд къайдаз шадвал гъидай, Ашкъи, гъевес, вердишвал вахъ.

Вишералди чи инсанри Хийир-дуьа ийизва ваз. Гъакъисагъ зегъмет йисари Гуьурмет, тариф, гъямд гъизва ваз,

Мубаракрай юбилеяр, Къакъан хуьрай дережаар!

Хийрлу меслятар

Гьихьтин цяй чухьуда?

Газурайди - Ш.ШИХМУРАДОВ

Къайи ци, дамарар (сосудар) агажариз, хамунив иви агакьун тимилярзава. Чими ци хамунал алай чиркер хъсандиз михьда, вини патан дамарар ачухарда. Вирида-лайни хъсанди яз марфадин, тахьайтла ругунвай векьи (жесткий) яд яз гьисабзава. Амма къайи цихъ беден лигимардай къуват ава. Адак са гьвечли геренда хъана кланда, яргьалди - ваъ. Къайи целай къулухъ чими яд илич хъийида.

Пахла - дарман яз

Пахлади руфунин мижедин (сок) къвалах-диз куьмекзава. Ам хуквадин азар (гастрит) авайбуруз теклифзава. Адетдин медицинада пахладин хъуьрушрин сирсилрин настой, гьалима дуркунрин азар, давление, шекердин ва маса азарар (цин кпуп) авайбуруз теклифзава.

Пахлайрин салат дадлу шей я. Ам икI газурда. Са истикандани адан къатIа авай пахлайр тимиляр къел вегьенвай це ргада (тадизваз хъайитIа, чайдин тIуруна авай пасукI алава хъийида - икI пахлайр фад ргада). Ругур пахлайрик куьлуь авунвай цик квай афни, ич, са гьвечли чичек, къаймах, кака, къел, истивут, горчица ва хъчар какадарда.

Кеунин тегьер ва къилихар

Яргьалди гуьзчивал авунин, ахтармишунин нетижада французрин психолог Даво ахьтин фикирдал атана хьи, кеунин тегьердихъ галаз инсандин психикадин гьал сихдаказ алакьалу я. ИкI, эгер руфун кланикна ксузватIа, инсан гьар жуьре фикирри чухькьезва, къвалахални адан гьал мягькем туш. Агаж хъана, клуф руфунна акIурна ксузватIа, ихьтин касди вич ялгуьздиз гьиссзава, ам къаюмвилик кутуна кланзава. Далу кланикна ксудайбур, асул гьисабдай, къукъ гвай лавгьабур, масабур бегенмиш авачирбур, гужлу къилихарин, чпин итижар гьар гьикI хъайитIани хуьз гьазурбур я лугьуда. Кьил яргьандик кутуна ксудайбур - гележегда гьалар хъсан хъунихъ инанмиш туширбур, хъуьцуган къужахда къуна ксудайбур чпиз рикIин чимивал герек тирбур яз гьисабзава. Эгер эрчи къвалал ксузватIа, ада къвалахал вичин гьал мягькем яз гьисабзава, амма къуллугьдин гуьравай винелди хжаж хъуникай фикирзава. Чапла къвал кланикна ксудайбур яратмишунардай къилих, хесет авайбур я лугьуда.

Иви тимиляр кваз, зайифзавайла

Жикийринни чIурун некъийрин сад хьтин паяр какадарна, и къаришмадин 10 граммдал са истиканда авай ругур яд илична, банка 15 декъикьада цин къене ргада. Ахпа 45 декъикьада къурна, куьзна, сифте авай къванди хъижедайвал, ргар яд алава хъийида. Ийкъа къве сеферда истикандин юквал къванди ва я ¹/₄ хъвада.

Чухлумпиринни (рябина) жикийрин сад хьтин паяр какадарна гьазурнавай чай йкъа са истиканда авайди хъвайитIа, имни хъсан витамин я. Анемия авайбуруз салан майвааяр, емишар, картуфар, буран, чичек, брюква, серг, салат, шивитар, гречиха, къабришар, некъияр, ципицар хъсан яз гьисабзава. Абурук ракъни адан кьелер ква.

Накъвар

Пешекарри - медикри накъварни ахтармишнава къван. Сагьлам инсандин беденди абур йиса зур литр къван арадал гьизвалда. Накъвари бедендай нервияр писдаказ къизгьин (стресс) хъайила арадал къвезвай хаталу токсинар акъудзавалда. Гьавилияй накъвар авахъун акъвазариз алахъна кландач.

Риваятда къейдзавайвал, вичи къур чан алай шей тIуьр ва я нез гьазур хъанвай крокодилди накъвар авадарда, гуя вагьши вичин къурбанддихъ шехъзава. Ваъ, икI туш, накъвар авадаруналди, крокодилди вичин бедендикай артухан кьелер хкудзава, яни адан хам ваъ, вилер гьекъ жезва. Крокодилдин накъвариз гьавилияй яланчи, тапан накъвар гьавайда лугьузвайди туш.

Яргьалди хуьн патал къачуз жедани?

Техил, чIахар, гьуьр запас патал яргьалди хуьз къачуртIа, жедани? Ваъ. Хуьнин тайин вахтар алаатай ихьтин продуктин ери усал жезвалда, мурс яда, чIуруни агалтда. Ихьтинбур тIуьниз ишлемишна виже къведач. Гергерин чIахар, гьажибугьда - 5 вацра, амай чIахар 6-12 вацра хуьз жедани (тайин шартIара, гьелбетда). Дуьздаказ хвейитIа, гьуьруьн дадунин ери 12 вацра квахьдач.

Экв акун хъсанарда

Вилериз экв акунин хъивал хуьн ва хъсанарун патал газардин миже, ичер, сельдерей, адетдин, гьакI рангунин келем, петрушка, редиска хийрлу я.

Гьекъ акъудда

Хамзарни (малина) гьулцин тарцин цуьквер сад хьтин паяр какадарна, къве тIуруна (ст) авайди къве истикан циз вегьеда. Куьзна, вири кузмаз хъвада.

ГьикI хуьда

Буран санани кIевирун герек авач. КIвалин къене ам апрелдалди амукьда. Чухьверар вацIун къуру къум вегьенвай ящикра хуьда, амма абур сад садав агатнаваз эцигна виже къведач. АцIай ящикрин винел пад кIевирда ва абур къуру, къайи чкада эцигда.

Хъчар - варцаралди

Хъчар холодильникдин клане хуьда. Сифте абур хъяда, амма чухьудач. Ахпа полиэтилендин пакетда твада, аниз михьи тавунвай, къуд клус авунвай сад-къве чичекни алава хъийида. ИкI хъчар къве вацра тазадаказ амукьда, анжах пакет гьар къуд-вад йикъалай къурадайвал михьда, чичекни масад вегьеда. Ишлемишнавай виликан клусар хуьрекрик кутаз жедани.

Сагьлам хуьн патал

Тамила САЛМАНОВА

Эхиримжи вахтара чи улкьведа ва гьакI вири дуьньяда чIанвай коронавирсдихъ галаз алакьалу яз арадал атай татугайвилери зун жуван хизандин, веледрин сагьлам-вилин къайгьуда аваз, герек тир малуматрин суракьда интернетда ва маса чешмейра къекъуьниз мажбуьрна.

Малум хъайивал, ихьтин шартIара жуван бедендин сагьламвал хуьн, тIугьвалдал гьалиб хуьн патал бедендин иммунитет хжажуни важиблу чка къазва. И карни гзафни-гзаф чна незвай суьрсетдилай аслу жезва. Генани дуьз лагьайтIа, химия галачиз гьасилнавай михьи суьрсетдилай. Гьайиф хьи, еридиз хъсан суьрсет чавай, хуьруьн агьалийривай, чкадал, хуси майишатда, сала-багьда гьасилиз жезватIани, гзафбур регьят рекьер хьагьиз, туьквенриз гьере-катзава. Анрай, пешекарри чеб лап зиянлурбур яз гьисабзавай чранвай ва ягьлудал къавурмишнавай шейер, фад ргадай гьазуран хинкIар, соусар, майонезар, картуфдин пюре гьазурдай гьуьр, чипсар, сухарикар, ширинлухар, дулдурмаяр, газ квай мижеяр ва хейлин маса агьуз тир еридин суьрсет маса къачузва.

Духтурин ва пешекаррин теклифриз фикир гайила малум жезвайвал, иммунитет хжажунин карда емишри, салан майвайри, жуьреба-жуьре хъчари, кIерецри, къурурна-

вай емишри, векьер-къаларикай авунвай чаяри, виртIеди ва некIедин суьрсетри къетIен чка къазва.

Виликдай чи хуьре (Мегьарамдхуьруьн райондин Бут-Къазмаяр) гьар садахъ 3-4 мал жедай. Субботникар ийиз, маларин къурухар кул-курсикай, зирзибилдикай михьдай. Йикъа къве кас нехирдив фидай, гьардаз вичин нубат чидай. Чилер пайи-паяр авунин нетижада, нехир хуьдай мулкар тимиляр хъана, гзафбур малар хкудуьниз мажбуьр хъана.

РикIик шадвал кутадай крарни ава. Са къве йиса чи хуьре гзаф хизанри малар, хиперкухтаз. Бязибуру хуси фермаярни арадал гьанва, багьлар кутунва, ципицIухрал чан хканва, къвалахдик квачирбуруз анра зегьметдин чкаярни арадал къвезва. Гьа са вахтунда бязибуруз гьич къве ципицIидзини килигиз кIамач.

Сагьлам беденда сагьлам руьгни жедани лугьуда. Инсандин бедендин сагьвал гзафни-гзаф незвай суьрсетдин еридилай аслу я лугьуда. Веледар сагьламбур яз чIехи авун парани-пара дидейрин хиве авай везифа я. Гьуьрметлурбур, зи теклифар гьавурда авай пешекардинбур, духтурдинбур туш, кIвалин кайванидинбур, аялар чIехи ийизвай дидединбур, ватанпересдинбур я.

Уьмуьрдин шартIари, хабарсуз чи вилик пайда жезвай имтигьанри жуван хуси майишатда, сала-багьда, къве гьилин къакъажна, къвалах авунин чарасузвал авайдакай лугьузва къе.

Дамах ийин инсанвилел

Нурудин НАСРУЛЛАЕВ,
РД-дин лайнхлу муаллим

“Лезги газетдин” 2020-йисан 25-нумрада, ДГПУ-дин гьуьрметлу профессор Шайдабег Мирзоеван “Лезги руьгь авайди хуьн патал” тIвар алай макъалада лап рикIин гьарай ава, авторди руьгьдинни ахлакьдин ери хжажун лазим тирди къалурзава. Дугьриданни, алимдин рикIин къалабулухдай ахлакьди, инсанвили алаш-булашвилеиз къил гузвайди аквазва. Вуч ахлакьлувал хуьй чIал гала-чиз? ГьикI чир хуьй чIал, аялзамаз чи чIалаз хас тушир гафар вилик кутазвайла. Налугьуди, чахъ чи чIалан асил-несил авайди туш. Аквазвач тербиядин гьал къатI жезвайди, аял нинидиз, къугьунагдиз элкьезва.

Макъаладин авторди вичин гьар са фикир мисалралди мягькемарнава. Гьелбетда, аруш-каруш рикIерин чилина, загьид касдиз четин я хур хжажна нефес чIугваз, халкьдин гьай-даях чарасуз я, бязи суьт кьилер уяхарун, зигьин юзурун патал. Махачкъала ше-герда “Лезги газет” хъизвайбурун къадар тимиляр тирди (200 кас) авторди гьайифдивди ашкара ийизва. Дуьзвилеин, инсанвилеин рекье авай гьар садаз рехъ гун, ачухун - им намусдин гьиссерай саждадиз феийи къван

мердвал, камаллувал я. Ша, дамах ийин инсанвилел!

Хайи чIалаз, милли культурадиз талуку тIал алай месляяр къарагьарунай заз Шайдабег Мирзоеван сагьрай лугьуз кланзава. Мисалди лугьузвайвал, халкьдин къажгьан муркIадални ргада.

Илим вичин куьлушрихъ агакънавай савадлу девирда газет, журнал кIел тийизвайди гьихьтинди хуьй?! Руьгьдин фу вуч хуьй адан, дамах, ахлакь гьихьтинди хуьй?! Квелди ада вич интеллигент, кIелнавай савадлу тирди субут авурай, газетдин ранг таквазвайла, гьукуматдин, улкькедин вакъийрикай хабар авачирла.

КIела, кIела ва мадни кIела! - гьеле виш йиса идалай вилик лагьайди я В.И.Ленина. Гьайиф, са бязибуруз гилани кIелунин къадир авач. Диплом, къуллугъ кланзава, кIелиз кланзава. Гьар са рикIе са сикI ава. Ахьтинбуру газет я хъидач, я кIелдач. Тарс хуьй гьахьтин авам-беледриз. “Лезги газет” - чи халкьдин руьгьдин ирс, гьар са къвале столдин чинал дамах кутаз хъана кланзавайди я! Къуллугъчияр гзаф авай къвале-хизанра, гьар са къуллугъчидин кабинетда столдал “Лезги газет” хъанайтIа, им руьгь кутадай, руьгь ачухдай, тешпигъ авачир хьтин къетIенвал жедай.

“РикIел хуьнин шем”

Жемиля РИЗАЕВА

Пудкъанни цIекIуьд йиса идалай вилик, 1941-йисан 22-июндиз, фашистрин Германияди Советрин гьукуматдал гьужум авуни-ди, Ватандин ЧIехи дяве гатIунна. 1941-1945-йисара халкь гзаф четинвилера, цIаярани женгера гьатнай...

Дяве алатнаватIани, а йисара душмандин хура акъвазай ва Ватан патал чпин чанар гайи аскерар чна рикIелай ракъурзава. И вакъиа себеб яз, 22-июндиз вири улкьведа “РикIел хуьнин шем” лишандик кваз серенжем кьиле фена. Дагъустандин вилик-кьилик квай районрикай сад тир Сулейман-Стальский райондани Ватандин ЧIехи дяведа иштирак авурбуруз бахшнавай жуьреба-жуьре мярекатар, акциярни флешмобар кьиле

ле фена. ИкI, Испикрин медениятдин кIвалин къуллугъчиярни къулухъ галамуькьнач. 22-июндиз Испикрин КДЦ-дин директор Лазер Шихбабаева, Афгьанистандин ветеранрин Союздин председател Исламан Ризаева, Афгьанистандин вакъийрин иштиракчи Тагьирбег Мусаева, агьсакьалрин совет Шихагьмед Шихагьмедова ва хуьруьн ктабханадин къуллугъчи Шапери Ризаевади дяведин иштиракчийриз хжажнавай гьуьмбетдал цуьквер эцигна.

Къейд ийин, Испикрин хуьряй 80 кас дяведиз фена. Абурукай 50 аскер, гьайиф хьи, дяведин къияматди телефона. Анжах 30 касдиз ватандиз хкевайди къисмет хъана. Ватан патал чанар гайибурни, гьалибвал газ хтайибурни чна гьамишалугъ яз рикIера хуьн ладим я. И кар гьар са къанажагьлу инсанди вичин буржи хьиз гьиссна кланда.

Агъмед МАГЪМУДОВ

“Лезги газетдин” тарихда сифте яз келзавайбурун арада мусурманрин диндиз талукъарнавай конкурс кыле тухвана.

ламдихъ авай метлеб, кьетенвал кьалурун, келзавайбурун арадай диндин рекъяй дерин чирвилер авайбурун алакьунар кьейд авун тир. Кылин редактордин гафаралди, конкурс тухунин меслят гайиди газетда кардик квай “Дин” рубрика кыле тухузвай Ямин Мегъамедов я. М.Ибрагъимова конкурсда иштираклай виридаз сагърай лагъана ва редакциядихъ галаз инлай кьулухъни алакьаяр хуьниз эвер гана.

Конкурсдихъ Ислам дин хуьнин ва вилик тухунин карда кьетенвал авайди Ямин Мегъамедовани кьейд авуна. Адан гафаралди, ихътин серенжемри газет келзавайбурун диндин, мергьяматлувилини, эдеб-ахлакъдин бинейриз мукьва ийизва, газет келзавайбурухъ диндин рекъяй авай чирвилер артухарзава.

Конкурсдин нетижайрал асаслуз яз, 1-чка Ахцегъ райондин Луткун-

Гъалибчияр тебрикна

25-майдиз Махачкъалада, “Лезги газетдин” редакцияда, Ислам диндиз талукъарна кыле тухвай конкурсдин нетижаяр кьуниз ва гъалибчияр тебрикуниз талукъарнавай мярекат кыле фена.

Рикел хкин, алай йисан Рамазандин вацра редакцияди газет келзавайбурун арада “Лезги газетдиз” акъатнавай диндин макъалайрин бинедаллаз Исламдиз талукъарнавай конкурс малумарнай. Садлагъана улкъведа пайда хъайи коронавирусдин тлугъвалдихъ галаз алакьалуз яз, тешкилатчийри нетижаяр кьунин месэла яргъа вегъенай.

Мярекатда “Лезги газетдин” кылин редактор Мегъамед Ибрагъимова, адан заместитель Куругъли Ферзалиева, диндин рекъяй алим Ямин Мегъамедова, меценат Шагъпаз Асаханова ва кьенкьечичи кьаяр кьурбуру иштиракна.

Вичин рахунра М.Ибрагъимова кьейд авурвал, газетдин тарихда сифте яз цли келзавайбурун арада мусурманрин диндиз талукъарнавай конкурс кыле тухвана. Ам тешкилуни макъсад газет келзавайбурухъ диндин рекъяй авай чирвилер артухарун, инсаният патал Ис-

рин хуьрай тир Мугъаммад Мегъамедова кьуна. Кылин пишкеш - “Xiaomi Redmi 8 64 GB” смартфон ва 3000 манат гъадаз кьисмет хъана. 2-чкадал Мегъамрамдхуьрун райондин Билбил-Къазмайрилай тир Ханбике Мегъамедова акъатна. Адав азан ядай сят ва 2000 манат вахкана. 3-чкадиз фадлай чи газетдихъ галаз алакьа хуьзвай авторрикай сад тир, Дербент райондин Белиж поселокада яшамаш жезвай Гъасан Гъусейнов лайихлу хъана. Адаз капI ийидай халича ва 1000 манат гана.

Виндихъ твар кьур савкъатрилай гъейри, гъалибчийриз дипломар, “Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ уьмуьрдин рехъ” твар алаз лезги члалал акъатнавай ктабар ва Замзамдин яд гана.

Къейд ийин хъи, редакцияди, Аллагъди гайитла, инлай кьулухъ гъар йисуз Ислам диндиз талукъарнавай конкурс кыле тухудайвал я. Къведай йисуз ихътин конкурс мад Рамазандин вацра тешкилда. Суаларни “Лезги газетдиз” акъатнавай диндин макъалайрин бинедаллаз туькьурда.

Къуръандин аятрин манаяр - лезги члалал

Махачкъалада “Пак Къуръан ва адан манайрин таржума лезги члалал” твар алаз лезги члалал Къуръандин аятрин манаяр чапдай акъатнава. Араб члалал таржума авурди диндин рекъяй алим Ямин гъажи Мегъамедов я.

Къейдна кланда, Къуръандин аятрин манаяр лезги члалал, алававар ва туькьур хуьвунар кухтуна, къвед лагъай сеферда ахкъуднава.

“Пак Къуръан ва адан манайрин таржума лезги члалал” Урусатдин мусурманрин Духовный управленийди тештикарнава.

Идан гъакъиндай Урусатдин муфтийрин Советдин председателъ, шейх Равиль Гайнутдинан ктабдин сифтегъан чирна ганвай тебрикдин гафуни шагъидвалзава.

Ктаб Махачкъалада, “Лезги газетдин” редакциядай - 1000, Малыгинанни Шеболдаеван тварарихъ галай куьчейрин кьекъуьнда алай “Умма” туьквендай 1300 манатдай маса кьачуз жеда.

“Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ уьмуьрдин рехъ”

И йикъара Махачкъалада лезги члалал “Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ уьмуьрдин рехъ” твар алай ктаб чапдай акъатнава.

Ктаб гъазурайди диндин рекъяй алим Ямин гъажи Мегъамедов я. Ктаб туькьуррайди ва ана гъатнавай материалар араб ва урус члаларай лезги члалаз таржума авурди Махачкъалада авай имам аш-Шафиидин тварунихъ галай мискиндин имам Ливаудинан хва Тажидин Къазибегов я. Редакторрин везифаяр “Лезги газетдин” кылин редактор Мегъамед Ибрагъимова, “Къурушрин сес” газетдин кылин редактор Муса Агъмедова ва филолог Абдулзагъир Атаханова тамамарнава.

Ктаб илимдин кваллах яз гьсабзавач, гъавилай ана менфят кьачунвай чешмеярни илимдин кваллахра хас кьайдада кьалурнавач.

“Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ уьмуьрдин рехъ” ктабдин куьмекдалди лезги члалал келзавай мусурман стхайривайни вахаривай чи Пайгъамбардин (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) уьмуьрдин рекъикай хейлин делилар чириз жеда.

Ктаб Махачкъалада, “Лезги газетдин” редакциядай - 500, Малыгинанни Шеболдаеван тварарихъ галай куьчейрин кьекъуьнда алай “Умма” туьквендай 650 манатдай маса кьачуз жеда.

Ктаб - гужлу такьат

Ш.ШИХМУРАДОВ

Гъилел алай туплар гьикл сад хътинбуру туштла, инсанарни, гъелбетда, гъар жуьрединбуру гьалтда: садбуру векъибур ва гъурметлуьбуру жеда, чеб ихътинбуру тирдакай абуру фикирни ийидач. Масадбуруз лагъайтла, меденибуру, мецел ширинбуру хъиз клан ийизва жеда, амма бязи вахтара чеб гъина ва гьикл тухвана кландатла, чир жезвач. Суал кьезва: и кар кьелай аслу я?

Гъелбетда, - тербиядлай, тербияламишунилай, тербиячийрилай, уьмуьрдин шартларилай ва икI мад. Гагъ-гагъ икни жеда: аял, инсан татугай, члору, сагъламсузбуру тир шартлара, векъи инсанрин арада члехи жезва. ИкI ятлани ам михьиди, дуьзгъунди, хушвилелди, милайимдаказ рафтарвалдайди яз амукъзава, яни члору шартларани ам кьениди яз амукъзава. И кардихъ галаз алакьалуз яз, вичин аял вахтар рикел хьуналди, члехи писатель А.М.Горькийди кхъенай:

“...Ктабри зи руьгъ чуьхвена, акъалтлай кесибвилени, кьекъверавилини туькьул гъакъикъатди ийизвай эсердин, таъсирдин хуьруьшрикай, къабухдикай михъна...”. ИкI, гележегдин машгъур писателдиз халис тербиячийр ктабрикай хъана, абуру жавандин кьенепатан, яни руьгъдин, фикиррин еке культура арадал гъана. Кьенепатан, яни руьгъдин меденивилелай инсандин кьечепатан культуран аслу жезва эхир - ида и ва я маса кас мягъкемди, вичивай вич хуьз, фикирдал кевиз акъвазиз жедайди, сабурлуди, камаллуди хуьниз мажбурзава. ИкI, аял, жегил-жаван лап гъевчи члалай ктабрин дуст хъунихъ еке метлеб ава. Сифтегъан класрилай башламишна, ктабар кланарун, абуру ван акъудна келунин тарсариз артух фикир гун

важиблу я. Ахътин тарсара келзавай материалдихъни тербияламишунин еке такьат, кьуват ава, ада аялрин акъулдиз, кьатлунриз, гьиссериз, кьаст мягъкемаруниз таъсирзава. “Гъевчи члалай ктабар кланаруни, абуру ван алаз келуни, - кхъенай Н.К.Крупскаяди, - еке роль кьугъвазва. Аял члавуз келлай ктаб, адан мана-метлеб вири уьмуьрда рикелай алатдач, ида жаванар гележегди виликди финиз, абурун кьилихриз екез таъсирда. Келзавай ктабри абуру чпи чеб тухунин нормаяр арадал гъида”. “Н.Крупская, “Аялрин литературадикай ва келунрикай”. М.1954-йис.

Келунин тарсара аялрин члал ачухарзава, кьатлунар артухарзава, художественный эсеррин куьмекдалди жуьреба-жуьре вакъийарихъ, тлебиатдин шиклирихъ галаз таниш жезва.

Къейд ийин хъи, ктаб гъакл келуналди вири кваллах акъалтлзавач, адакай аялрив чпин фикирар лугъуз тунихъ, гъевчи хътин сочинениярни кхъиз чирунихъ еке метлеб ава. Куьрелди, ктаб аялар, жаванар патал акъул-камалдин, эдебдин - марифатдин, гъуьзелвилени, гъурчегвилени ерияр, лишанар кьатлунунин куьлушрихъ тухудай жигъирдиз, такъатдиз элкъуьруниз датлана артух фикир гун важиблу я. Интернет, мобильный телефонар ава лагъана, ктабар гъилай-вилей вегъин, абуру келуниз фикир тагун дуьз кар жезвач. Ни гзаф ктабар келзаватла, гъадаз гзаф чир жеда, ктабри дуьз рехъ кьалурда, ктаб - чирвилерин чешме, кваллахда куьмек я (ва икI мад) гъавайда лугъузвач. Ктаб келун а члавуз вичин метлебдив агакъда, эгер ам манала, хийирлу, итижлу, хъсан ктаб яз хъайитла. Гъавилай гьихътин ктабар хкъадатла, келддатла, и кардани аялриз члехибуру ва муаллимри куьмекна, чирна кланда.

Имам аш-Шафиидикай бязи делилар

Салам МУРАДАЛИЕВ

Идрис аш-Шафии аль-Мутталибийдин хва Мугъаммад гъижрадин 150-йисан ражаб вацра (чи эрадин 767-йис) Палестинадин Газа шегъерда дидедиз хъана. Гъа и йисуз имам Абу Гъанифа (ам ханафитрин мазгъабдин бине кутурди я) рагъметдиз фена. Мугъаммад аш-Шафии гъевчизамаз бубадикай магърум хъана. Адан кьве йис тирла, диде вичин хвани галаз Меккедиз куьч хъана.

Имам ибн ас-Субкийди “Табакат аш-шафия алькубра” ктабда кьейднавайвал, “Мугъаммад аш-Шафиидин диде динэгли дишегълийрикай сад тир ва ада гъевчи члалай хъиз тербия гана”. Меккеда 7 йиса авай гада яз Мугъаммад аш-Шафииди Къуръан чирна. Имам аль-Музанидин гафаралди, аш-Шафииди икI лагъана: “За 7 йисан яшда авайла Къуръан чирна ва 10 йис хъайила имам Маликан Муватта”.

Къейд ийин хъи, Муватта (3000-лай виниз гъадисар гъатнавай кватлал) ада 9 йифен кьене чирна акъалтларна. Меккеда ада шегъердин имам ва муфтий Халид ибн Муслим аз-Занджийдивай, аль-Фудейл ибн Ийядавай, Суфьян ибн Уейнадивай ва масабурвай чирвилер кьачуна. Гуьгъуьнлай, 12 йисан яшда аваз, ам Мединадиз куьч хъана ва ина имам Маликавай (маликитрин мазгъабдин бине кутурди) чирвилер кьачуз эгечна. Са кьадар вахт арадай фейила ам имамдин виридалайни хъсан чирвилер авай сухтайрикай сад хъана.

15 йис тамам хъайила Мугъаммад аш-Шафии фетвар (динда тайин тир са месэла гъалдай рекъер тайинарун) гуз

гъазур тир. Имам ан-Нававиди хабар гузвайвал, Меккедин муфтий Муслим аз-Занджийди адаз лагъана: “Фетвар гуз гатлуна ва кин кьазва Аллагъдал, вуна фетвар гудай вахт алуькнава”.

Аш-Шафии хъсандиз арабрин шииратдин, фикхадин (мусурманрин юриспруденция), Къуръандин баянрин, гъадисрин ва маса илимрин гъавурда авай. Гъатта Суфьян ибн Уейнадивай Къуръандин баянрин патал хъабар кьурла ва я адавай фетва гун тлалабайла, ада аш-Шафиидин твар кьазвай ва икI лугъузвай: “И гададивай хабар яхъ”.

Гуьгъуьнлай Мугъаммад аш-Шафии Йемендиз куьч хъана ва ина авай члехи алимривай чирвилер кьачуна. Адалай кьулухъ, кьисметди ам Иракдиз акъудна. Инани имамди чкадин алимривай илим чирна. Иракда авай члавуз ада “аль-Худжа” твар алай ктаб хъена. Са кьадар вахтунлай аш-Шафии Египетдиз фена ва ина адан кьелемдикай “аль-Умм”, “ар-Рисала” ктабар жхатна.

Имам Агъмада (ам аш-Шафиидин сухта тир, ада ханбалитрин мазгъабдин бине кутуна) вичин муаллимдикай икI лагъана: “Аш-Шафии и дуьнья патал ракъиниз, беден патал сагъламвилез тешпигъ тир. И кьве шей звез ийиз жедай маса затлар авани?”.

Имам аш-Шафии Египетда гъижрадин 204-йисан (чи эрадин 820-йис) ражаб вацра кечмиш хъана. Адан сур Карирда ава ва анаг гзафбуруз машгъур я.

Къуй ам Аллагъдин регъимдик кваз хъурай. Амин!

(Макъала кхъидайла, “Аль-фикх аль-шафии аль муассар” чешмедикай менфят кьачунва. Васъба аз-Зухейлий).

Халидин ЭЛЬДАРОВ

Зунни цав

Шумуд члалал зи яшара
Вун захъ галаз рахана, цав -
Бес хъана заз ви ишара,
Гьакни айгьам, агакьай зав...

Фад гъавурда акьадай зун
Ракьин-члалан ва циферин,
Регьятдаказ рахадай зун
Вацран члалав ва ййферив.

Фасагьатдиз гьетерин члал
Агакьдай зав ажеб нурлу,
Гьатта вацран мичерин члал
Алахьдай зал мичи-гурлуз.

Таржумачи герекачир
Зав хьуйтуьз жив рахадайла,
Турфанрини гьелекдачир
Бейхабардиз акьатай лап.

Хважамжамдин ранглу рахун
(Жанглу кисун, дуьз лагьайтла)
Япуз ван хьун, гьиссун, акун
Тушни са бахт, чиз рахайтла...

... Мад зун дагьди алгьурнава;
Сагь гад къена за гуьнейра
Веькер яна гьазурнава -
Чехи девлет чи дерейра.

За кье абур кватл хьийдай...
Амма бирдан вун захъ галаз
"Марф" члалалди, кивахь ийидай,
Гатуннава шехьиз-рахаз.

Маса вахт ва чка тиртла,
Вахъ галаз, марф, зун рахадай.
Исятдани... яргъа тиртла,
Ви гъавурда зун акьадай.

* * *

Зи хиялрин аламда
Са пайгьамбар луйкьвена,
Адан гьар са каламда
Са керемат куйкьвена.

"Ви иман хупл зайиф я, -
Акьатна ухьт набидай, -
Гьайиф я, агь, гьайиф я
Заз вун хьтин абадар.

Кье вахъ авач асул дин,
Гьим хьурай ваз хусуи? -
Зикирзава расулди:
Вун - мусурман, мажуси,

Бутперес - вун, хашпара...
Вучда къван мад гьисабна -
Ви имандин часпарар
На регьятдиз къасабна.

Гила вун куьн иес я,
Иман гвачир бейниван?
Серес я ваз, серес я,
Атланва хупл ви дуван!"

Зун метлерал аватна
Тадиз вилик набидин.
Чандик зурзун акатна,
Фул къачуна бейниди:

"Вун я, расул, зи лукьман,
Ая вуна чара са.
Це заз ви дин, ви иман,
Ви ктабни тларатлар.

Къалура кван ви рехъ заз,
Адан эхир сир ая.

Мадни, мадни герек заз
Вуч аватла чир ая..."

Яргьал фидай мажара -
Пайгьамбарди капашдив
Авуна заз ишара,
Вич гатунна явашдив:

"Бес я, бенде, рьятвал,
Бес я шазда авун заз:
Алахьнавач са сят вал,
Амма муьтлуьгь я вун заз.

Види им вуч саягь я,
Куьз чидач ваз давам гун?
Савадлу яз, уях яз,
Бахтсузвал я авам хьун".

Зун метлерал алама,
Амма за гьяз ийизмач.
Жидаяр я каламар,
Расулди вяз ийизмай.

И каламарин аваздик
Гьилик авур къванцел за
Кьатл атлана а вьздин,
"Денг ийимир!" ванцел за.

Пеляй агьуз иви физ,
Пайгьамбарди давамна:
"Жув луьл хьайи кефли хьиз
Куьз тухузва, авам, на?"

Сабурсузвал ви затдин
Ва имандин зайифвал
Субут ийиз асантдиз
Гуж элкьезва югь-йиф вал".

Зун метлерал алама,
Амма за гьяз ийизмач.
Жидаяр я каламар,
Расулди вяз ийизмай.

Пайгьамбардив и теьгер
Амазмай зун савдада...
... Хупл секин я и сегьер,
Зун кпунал - саждада.

Етимар

Ингье садахъ вичин кьетлен суй ава...
А. КЪАРДАШ

Жизвидилай зи гуьгьуьлди кеькирда,
За жувакди етимрикай фикирда.
Атлангье сад уьмуьрдикай икрагь я,
Сад, аксина, аквада ваз гуьрагь яз.
Диде - етим, Буба - етим, Вах - етим,
Стха - етим, Руш, Гада, Паб ва Итим...
Етимдай вав дуьньядин гьал рахада,
Ваз девирдин тлални хьутлал аквада...

Ингье идан буба фенва рагьметдиз,
Фад жагьана ам ажалдиз - намерддиз.
Идаз чилел, гуя, шадвал кеьгьят я,
Акурди туш клус асайиш, регьятвал -
Гьамлуни я, дердисерни, сефилни,
Дертлуни я, пашмани я, гьафилни.
Куьз ятлани заз идай жув аквада -
Жув хьтиндан гъавурда фад акьада...

Ингье мад сад - ам иридра етим я,
Ам цлун-вацлун хура къвазда - лигим я.
Магьрумвили гана адаз лигимвал -
Бакарасуз тир лигимвал-етимвал.
Ацланвай члал язухдин рикл тешвишдив
Кьалурзава адан сефил еришди.
Ам дидедихъ тамарзу я, ам шад туш,
Адан уьмуьр тебиатдин савкъат туш...

И кесибдин гьалар миьхиз члуру я,
Шадвилнини адан ара цуру я:
Адан кьилел диде-буба аламач,
Я далудихъ бани инсан галамач.
Ам яшамеш жезвач гьар са инсан хьиз -
Нубатдин югь акьудзава игьсан хьиз;
Касдиз чизва - уьмуьр дахдин кавал туш...
Аданди я уьмуьр туш, я ажал туш...

Идан диде-буба язва саламат,
Вич магьрум я абурукай - кьиямат!
Итимни паб баришугь тир вахтара
Туретмишна дуйньдал и "бахтавар".
Гуьгьуьнлай чуьруьк гьатна арада,
Чпиз чпин велел хьанва чарадай.
И етимвал виридалай къаза я,
Аялдиз им гьи гунагьрай жаза я?!

Сада вичин иладриз къаст авуна -
Къанажагьсуз жасаддиз хас акьунар.
Дустагьдалди адаз жаза тлимил я,
Ам инсан туш - ктай жасад, цимил я.
Гуьгьуьлдалди къазанмишна етимвал,

Ада миьхиз къаралмишна етимвал.
Вичин гьалдал, белки, шадни ятла ам,
Яшамеш хьун адаз, якьин, я гьарам...

Ангье шаир - адан лакаб Етим я,
Санлай халкьдин таьсиб хвейи итим я.
А таьсибда таьсир ава члаларин -
"Тахсир" вичин девирдин "пак" гьаларин.
Ада вичин дерт цурурна жевгьерра,
Етимвилин хурушумра, сегьерра.
А етимвал я кьетлен ва къарибди,
Кутур руьгьдин хазина са тартибдик...

И халкьдизни магьрумвилер акуна,
Кьияматдин мазлумвилер акуна.
Рухвайрикай магьрум хьана ам гьихьтин,
Сабурлу халкь авач жеди ам хьтин.
Девлетлу я, дугьриданни, сабурдал
Ам Дербентда, ам Бакуда, Самурдал...
Етимвилин твар и халкьдив къадани?
Ваь, гьелбетда! Хиве къадач садани!..

Бадедин "сас"

Ара-ара касдив жедай арзаяр:
"Мад бадедин сас квахьна, чан рухвар..."
Чун, хтулар, фад гъавурда акьадай,
Квахьнавай члал адан чукулл - акьалдай.

Хусуи тир сарарикай тек сад тир
Амазмайди адан сиве - тек са клир.
Муькуь вири магьрумбурун еринда
Гьвечи чукулл жедай адан жибинда.

Асант кар тир "сас" квахьунар-къажгьунар,
Гьатта, белки, чи вил жедай квахьунал:
Фад-фад чукулл низ гьатайтла, ам гьунай
Дамахдайвал вич бадедин "хва" хьунал.

... Им сад лагьай сеферда зи яшинда
Бадедин "сас" акуни зун къарсатна:
Йисар физва, ам квахьзамач - якьинда,
Чавай баде вич... даим яз... къакьатна.

Гьамамдин рехъ

*Кьурукалал явшанар,
Билдир бевеша, билдир,
Юлдаш тухур душманар,
Гьарай, чан юлдаш!*

*Билдир бевеша, билдир,
Дагьлара кьушар, билдир,
Гьамамдин рехъе, билдир,
Чан таза рушар!
(Халкьдин манидай).*

Яраб, мани, сифте яз нин мецелай
Яб гузвайдан гьиссериз на таьсирна?
Нинди тиртла арза ва нин хцелай?
Юлдаш тухур ада еке тахсирна.

Амма... юлдаш - гьим тиртла ам, вуж тиртла? -
Муькуь юлдаш ацланва хупл гьасретдив. -
Адахлиди гьаз катнавай руш тиртла,
Ва я тушни, тухванвай эл-адетдив?

Белки ам са бахтсуз папан гьуьл тиртла,
Хабарсуздиз дуьшуьш хьайи къанлудал.
Ва я тушни, вири крар кьуьл тирла,
Дяведин цуз ракьур авур къанундал?..

Ам вуж тиртла чирун четин хьана кье
(Юлдашдин дерт кхатзавач рикикай),
Амма вучин? Рикл суалри кана кье...
Ша рахан чун гьамамдиз фир рекьикай.

Юлдаш тухур душманар а рекьера
Анжах рикел хкизва кье маниди:
Гьамамдин ци регьим твада риклера.
Югьур хьурай, илиф ая кланиди!

Гьамамдиз къвез-хьфир улакь гьат тавур
Гагь вахтара а рехъ яхдиз атлуда.
Тимил яни бес а рекь сад авур
Клани риклер - уьмуьрлух яз агудай?!

... Чи дагьларал ван алаз хьуй кьушарин,
Чи пак цери чанар таза авурай!
Гьамамдин рехъ шегьре хьурай рушариз,
Кьуй а рекьел явшан акьалт тавурай!

Эрекедин монолог

Зун баркаллу тухумдин, эхъ, векил я,
Зал гьейрибур гьакл тирвилей пехил я.
Гафбур чал леке вегьез алахьна -
Тарихда гьич садалайни алакьнач!
Девиррилай девирралди давамдай
Рехъ ава чаз, инсандин руьгь авамдай.
Руьгь туьхурдай, руьгь цурурдай, тармар-
дай.
Парабурун кьил акьатнач и кардай.
Зани жуван буржи тамам ийизва,
Инсандикай бегьем авам ийизва.

Гьар са касдин уьмуьрда рагь кисзава
Юмшагьдиз. За жуван кьуват гьиссзава.
Стхайрикай туькьурда за душманар,
Вуч кар я къван шадбур авун пашманар?!
Диде-буба хчин вилей авудда,
Паб гьуьлуьвай, гьуьл папавай къакьудда.
Душманриз сир маса гурай дустари,
Кьенивилехъ рекьер квахьрай къастарин.
Дидедин члал, Ватан клан хьун - и пак гьисс
Вуч ятлани чиз тамукьрай, хьурай кис.
Намус, виждан квахьрай, мефтлер кьурурай,
Руьгь авам хьуй, руьгь туьхурдай, цурурай!
... Инсандин руьгь туьхурдай югь алуькьда,
Бедендиз фир-тефир чка тамукьдай.

Зи кьиникь

*Амма са кар заз чида -
Зун гатфариз рекьиди...
М. БАБАХАНОВ
(“Зи кьиникь” шиирдай)*

Садаллагь, зун гатфариз кьин тавурай,
Вил аламаз абулейсан марфарал.
Гьам жемьтин тахьурай кьил тафурга,*
Гьам жуван недай тухдиз афарар.

Я Аллагь, зун гатузни кьин тавурай,
Гад зи риклиз кьетлендаказ ала я.
Дигмиш тушир майварни хьхьурай,
Хутахдайвал хуьруьз жуван балаяр.

Зулукай гьич рахамир, ваз минет хьуй,
Зулуз кьиникь риклиз гьикьван гьурху я:
Лап кландатла ирид женнет кьисмет хьуй,
Яргьал вегьез жедач зулун къайгьуяр.

Рекьиз кландач заз хьуйтуьз, вуч ийида?
Кьуйд чи пата азгар жедач, мекьиди.
... Амма са кар тайиндаказ заз чида,
Са юкьуз зун рекьиди хьи, рекьиди...

***Тафурга** (ахцегь нугьат) - кьил какахьун, теспачавал.

Кьуразвай марвардин сонет

Темпелилик аклаж хьанвай инсанрин
Кьайгьусузвал залан хьана, дерт хьана,
Югь-къандавай гьалар мадни перт хьана
Кьуразва зун - кьурурзава инсанри.

Цуьк акьудна дигидай зун гатфариз,
Зул жедалди амуькьдай гьакл дигана...
Гуя атир, наз гарарив вуганай,
Гьакл тирвилей алама зун ялвариз.

Хилерилай цуьквер атлуз багьишна
Кланибуру сада-садаз. Суфрайрал
Абур гьанай... Гила ква зун жафадик.

Кьайгьусуздиз кьурур ийиз бамишна
Тахсир вуч хьуй? - чара атлай гьарай я.
Эхиримжи умуд кума марфадик...

Дагьвивал къакьатзавайди

гьисснавай гададин сонет

Фикирнай за, гуя за вун члалахьна.
Амма, гьайиф, зи умудар на кузма,
Эвелдай хьиз, мад "здравствуй!" лугьузма,
Ваз жаваб яз за - "привет!", хьлагьна.

Вуна салам гьикл гудатла, къал алач,
Кьилинди, ваз зун гьисаба аквазма.
Мад са кардин гъавурда зун акьазвач:
Хьуйтуьн циклиз куьз ви кьилел шал алач?..

Эвелдай хьиз на "здравствуй!" лугьузма,
Я ви кьилел хьуйтуьн циклиз шал алач -
Шегьердивай къачуна хупл паяр на.

Ваз жаваб яз за "привет!" лугьузва
Ва кьатлузва, тахсир зални вал алач:
Чи дагьвивал дагьда амаз паярна.

* * *

Табагь чар тир заз цав аял вахтара:
За туплуьди кьхьинардай гьавада.
Хупл туширни а члавуз зун бахтавар -
Табагь чар тир заз цав аял вахтара.
А цавукай кье шииррин дафтарар
Хьанвайди туш, жезмайди туш гьавайда.
Табагь чар тир заз цав аял вахтара:
За туплуьди кьхьинардай гьавада.

* * *

Гьар сад тамам я вич-вичиз -
мел кьит хьанва кье,
Герек атай декьикьада хьел кьит хьанва кье.
Бакарасуз мелер-хьилер дебда гьатнава...
Кьимет хкаж хьанватлани,
кьел шит хьанва кье.

Гафарин алемдай Лахъут

Лезги члалан фразеология ахтармишунин, мягкем ибараяр кватлунин, махсус гафарганарни акъудунин кваллахар машгур алим А.Гульмегьамедова лайхлудаказ кылииз акъудна. Мягкем ибарайрихъ и кыл а кыл авач, гъавилляй абур тамамвилелди гафарганра тунни муракаб месэла я. Гъеле гегьенш къатариз малум тушир, кылдин хуьрерин агъалийри ишлемишзавай мягкем ибараярни ава.

Твар кунвай алимдин урус члаланни лезги члалан фразеологиядин гафарганда **лахъут гатун** ибара ава. Буш рахунар ийиз, гьакI вахт рекъизвайла, **лахъут гатазэва** лугъуда. Амма **лахъут** гафунин лексикадин мана вуч ятIа чир тахъунни мумкин я.

И гаф чал шаир Ф.Нагъиеван "Кра-Мелик" эсерда гьалтзава: "Кимин патав са чукъвандикай кырауи кларас (лахъут) кырснава". Дагъустандин халкъдин шаир М.Бабаханован "Футболист" эсердани ишлемишнава: "Авайди кимел физ, "лахъут гатаз" хтун я".

Шаир Ф.Нагъиева вичин са макъалада **лахъут** гафунин ихътин баян ганва: *жемят кватлун паталди гатадай ракъ.*

М.Бабаханован гафарганда **лахъут** гафунин урус таржума **колотушка** тирди къалулнава.

Урус члалан **колотушка** гафунин манаяр М.Гъажиеван гафарганда икI ачухнава: 1. *къезил гъуд (вигъин).* 2. *гъетIгъетI, гъаргъар (йифен къаравулди юзуриз ван ийиз тадай кларас).* 3. *кларасд клута.*

Аквазвайвал, чи дуьшуьшда **лахъут** гафунинхъ галаз къвед лагъай мана къазва. Гъа са вахтунда инал чаз а гаф **гъетIгъетI, гъаргъар** гафарин синоним тирдини тестикъ жезва. Къейд ийин, **лахъут гатун** кучуьрмишнавай манада ишлемишнавай битав келима-фразеологизм хъизни къабулун лазим я.

Эгер гафарин, мягкем ибарайрин гелера къекъейтIа, абур суракъайтIа, кватIайтIа, чи лексикадин, фразеологиядин куьгъне-цийи къатар, сирер винел акъатда.

Чи ватангълияр - гъар сана

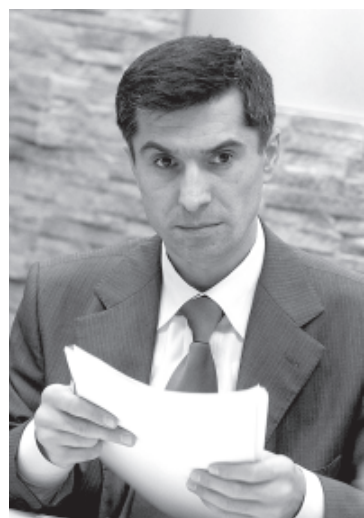
Илимдин куклушар муьтлуьгъарна

Лайхлу, баркаллу векилар акъатнавай Лезгистандин машгур хуьрерикай сад Ярагъ-Къазмаяр я. Зи ихтилат и хуьряй тир машгур алим, экономикадин илимдин доктор, Россиядин бизнесдин академиядин профессор **Феликс Имирасланович ШАМХАЛОВАКАЙ** я.

Ам 1968-йисан 5-апрелдиз Ме-гъарамдхуьруьн райондин Ярагъ-Къазмайрин хуьре дидедиз хъана. 1985-йисуз ватанда мектеб агалкъунралди куьтягъна ва Коломнадин хуьруьн майишатдин техникумдик экечIна. 1986-1988-йисара Советрин армиядин жергеяра къуллугъна. Рикле дерин чирвилер къачунин, илимдин яцIаз гъахъунин мурад авай жегъилди келунар акъвазарнач. 1994-йисуз ада Москвадин коммерциядин университетдин экономический факультетни акъалтIарна. Гуьгъуьнлай "Предпринимательство России: становление и проблемы развития" темадай РАН-дин экономикадин институтда экономикадин кандидатвилдин диссертация хвена.

1996-йисуз Феликс Имираслановича "гъукуматдин ва муниципальный управление" пешедай РФ-дин Президентдин къвалав гвай Россиядин госкуллугъдин академия агалкъунралди куьтягъна.

2003-йисуз Ф.Шамхалов РАН-дин член-корреспондентвиле хкъана. "РФ-дин илимдин лайихлу деятель" тIвар гайдалай къуллугъ адакай илимдин, техникадин хилляй

РФ-дин гъукуматдин премиядин сагъибни хъана.

Ватангълиди жавабдар, чIехи къуллугъар кылииз акъудна. 1986-1996-йисара ада илимдинни производстводин идарайра регъбервал авуна, 1996-2003-йисара "Экономика" чапханада кылин редакторвилдин, генеральный директорвилдин, илимдин ва редакциядин советдин председателвилдин везифаяр тамамарна. Гуьгъуьнлай 2007-йисалди РАН-дин экономикадинни математикадин центральный институтда илимдин кваллахарин рекъай директордин заместителвиле ва 2007-2011-йисара Рособназордин руководителдин заместителвиле, ВАК-дин илимдин кылин секретарвиле кваллахана. 2011-йисуз ада РФ-дин илим-

динни образованидин министрдин меслятчи ва 2012-йисуз ВАК-дин председател яз кваллахана.

Ф.Шамхалов илимдин рекъе зурба кваллахар кылииз акъуднавай, куклушар муьтлуьгъарнавай алим я. Ам илимдин вишелей гзаф чIехи кваллахарин, 10 монографиядин, РФ-дин образованидинни илимдин министрстводи экономикадин вузар патал теклифнавай 2 учебникдин автор я.

Алимди аспирантриз, докторантриз регъбервал ийизва. Икъван чIа-валди къадава агакна жегъил алимри адан регъбервилек кваз диссертация хвена. Адан илимдин кваллахар улкведин экономикадин, карчивилин, РФ-дин илимдин, педагогикадин кадрияр гъазурунин, аттестациядин месэлайриз талуьк я.

Экономикадин илимдин докторвилдин диссертация ада "Взаимодействие предпринимательских и властных структур: вопросы теории и практики" темадай 1998-йисуз Санкт-Петербургдин гъукуматдин экономикадинни финансрин университетда хвена. Илимдин чIехи дережа къачурдалай къуллугъ са йисалай, алакьунризни агалкъунриз килигна, лезги алимдиз "карчивилин экономика" пешедай профессорвилдин тIвар гана.

Москвада яшамаш жезвай Феликс Шамхалован хизанда куд гададизни къве рушаз тербия гана, чIехи авуна. Къуй ватангълийрихъ сагъвал ва вири краара агалкъунар хуьрай!

ни-гзаф хаталуди чулава мамба я. И гуьлягъ виридалайни гзаф зегъерлуди, йигинди ва ажугълуди яз гьисабзава.

- Лап еке вад гуьлягъдик королевский кобрани акатзава.
- Бязи гуьлягърилай тухвал гьисс ийиз алакьзавач, гъавилляй абур тIуьн артух хъуниди рекъизвай дуьшуьшарни жезва.
- Виридалайни зегъерлу 25 жуьре гуьлягърикай 21 жуьре Австралияда яшамаш жезва.
- Цийи Зеландияда гуьлягъар саки авач. Ина анжах це яшамаш жезвай къве жуьре гуьлягъар ава, амма це абур хаталу туш.
- Азияда лув гуз алакьзавай гуьлягъарни ава. Чпин пакун тIвалар ахъайна, абуру тарцин са хилелай муькуь хилел "лув гузва".
- Гуьлягъар ахтармишзавай илимдиз серпентология лугъуда.
- Мез къецихъ акъудналди, гуьлягъди ни гьиссава.
- Алай вахтунда гуьлягъарин тахминан 3600 жуьре малум я.
- Вьетнамдин бязи ресторана кобрадин иви квай чехир гузва.

Къез чидани?

Гуьлягърикай

- Вири гуьлягъар вагъийрик (йиртижийрик) акатзава.
- Гзаф гуьлягъарин вилерин экв зайиф я. Амма абуруз чимивал квай чкаяр хъсандиз чир жезва. Муькуьбурулай тафаватлу

яз, тарара жедай гуьлягъарин вилериз хъсандиз акъавада.

• Исятда авай гуьлягърикай виридалайни екеди сетка хътин питон яз гьисабзава. И жуьрейрин занвал 100 килограммдив ва яргивал 10 метрдив агакна.

• Заланвилел, яргивилел гьалтайла, анаконда тIвар алай гуьлягъни саки сетка хътин питон къван ава.

• Руфун галчуриз фидай гъайванрикай гзаф-

Дуьньяда

Хаталу яз гьисабзава

Коронавирусди агъавалзавай улкве хъуниз килигна, Евро-союзди США хаталу яз гьисабзава. "BBC News" чешмедин делилралди, ватандашривай муьквал вахтара Европадин часпаррилай элячIиз жедай гъукуматрин сиягъдик США акатнавач.

ЕС-ди ийкьсара 1-июлдилай Европадиз гъахъдай мумкинвал авай 14 улкве раижна. Кылди къачуртIа, тIугъвалдин жигъетдай хатасузбуру яз гьисабзавай гъукуматрик Алжир, Австралия, Гуржистан, Канада, Марокко, Цийи Зеландия, Руанда, Сербия, Таиланд, Тунис, Уругвай, Черногория, Кыблепатан Корея ва Япония акатзава.

Россиядидлай гъейри, гъелелиг сиягъдик Китайни акатнавач. Дипломатри тестикъарзавайвал, илимдин делилрал асаслу яз къабулнавай къарардин макъсад европавириз хатасузвал таъминарун я.

Часпарар ахъайна кIанзава

Белоруссиядин гъукумдарри куншириз республикадихъ галаз авай часпарар ахъаюниз эвер гана. Идакай БЕЛТА чешмедди малумарна.

Белоруссиядин вице-премьер И. Петришенкоди гьисабзавайвал, улкве международный улакьрин, карчивилин, туриствилдин алакьаяр тамамвилелди гуьнгуьна хузаз гъазур я.

Ада къейд авурвал, арадал атанвай гьаларихъ галаз алакьалу яз, гъукумди са жерге серенжемар къабулзава. Серенжемрин асул метлеб тIугъвалдин гьалари экономикадиз таъсир тавун я.

Идалай вилик Белоруссиядин президент А.Лукашенкоди коронавирсдихъ галаз женг чулугунин карда маса улквейризни чпелай чешне къачун теклифна. Адан гафаралди, эгер коронавирсдин къвед лагъай лепе пайда къайитIа, маса улквейри Белоруссиядин тежрибадикай менфят къачун герек я.

Коронавирус:

рекъемар ва делилар

Коронавирусдин тIугъвалди дуьньядин 188 улкве кунва. Идан гьикъиндай Жонс Хопкинсан Университетдин проектдин делилри шагъидвалзава, хабар гузва "Лента.ру" чешмедди.

1-июлдин делилралди, вирус акатнавайбурун къадар дуьньяда 10 475 838-дав агакнава. ТIугъвалдин вири муддатда вирус акатай 511 253 кас къена, 5 353 272 - сагъ хъхъана.

Коронавирусди гзафни-гзаф хасаратвилер США-диз гана. И жигъетдай къвед лагъай чкадал Бразилия ва пуд лагъай чкадал Россия ала. Гьалар хъсанзавачир улквейрин жергеда Индия, Великобритания, Перу, Чили, Испания, Италия ва Иран ава.

1-июлдиз Россияда тIугъвал чукулунихъ галаз алакьалу гьалар, рекъемар ихътинбуру я: вирусди начагъарайбурун къадар 654 405-дав агакнава, 9536 кас къенва, 422 931 - сагъар хъувунва.

Цайлапанди яна

Индиядин Бихар ва Уттар-Прадеш штатра чуру гъава ва цайлапанар себег яз 107 кас къена.

Никлера кваллахзавай агъалияр къукъумарни цайлапанар какахъай, садлагъана пайда хъайи къати марфарик акатна. Талуьк къуллугъри виликамаз тагъкимарнавайтIани, инсанар квалле акъвазнач.

Къейибурулай гъейри, хасарат хъайибурун къадарни гзаф я. Цайлапанди улакьризни зарар гана, гъайванарни къена. Тебиатдин завалдик акатайбурун хизанриз улкведин премьер-министр Н.Модеди куьмекар гун хиве къуна.

ВОЗ-ди гайи къимет

Россияда авай ВОЗ-дин векил М.Вуйновича улкведи коронавирсдихъ галаз женг тухунин гьалариз къимет гана.

"Россия 24" телеканалда кыле феи интервьюда ада къейд авурвал, эхиримжи къве гъафтеда вирус акатзавайбурун къадар улкведа тIимил хъанва. "Россия хъсан рекъе аваз физва", - лагъана ада. Гъа са вахтунда ада дикъетлувал квадар тавун герек тирди рикел хкана, гьикI хьи, гьалар дегиш хъхъунни мумкин я.

Идалай вилик Вуйновича улквейрин арайра авай сергъятар ахъаюн хаталу тирди тагъкимарнай.

Къаст малумарна

США-дин сенатор Ж.Тьюна улкведиз Россиядин С-400 зенитдин ракетайрин системаяр (ЗРС) Туркиядивай маса къачуз кIан хъунин къаст квекай ибарат ятIа, гъадакай ихтилатна, хабар гузва «Новости» РИА-ди.

Адан гафаралди, ихътин теклиф Вашингтондинни Анкарадин арада авай гъавурда такъунин месэлаяр гьалун патал малумарнава. Амма Туркияди арадал атай къазанжидихъ НАТО-дин истемешунри кIан тийизвай маса военный тадаракар маса къачудач лагъана хиве кун лазим я. Гъа са вахтунда Туркиядиз Россиядин ЗРС-ар маса хгудай ниат ва ихтиярар авани, авачни, гъа месэлаяр веревирднавач.

Россиядин ФСВТС-дин (Федеральная служба по военно-техническому сотрудничеству) официальный векил М.Воробьевади "Интерфакс" чешмедиз малумарайвал, Туркиядай Россиядин ихтиярар авачиз С-400 ЗРС-ар маса улквейриз маса хгун намумкин месэла я. Ада къейд авурвал, ихътин дуьшуьшда Россиядин техника маса къачузвай муьштериди ам ишлемишунин сертификат Россиядиз къалурун лазим я.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Table with 6 columns: Day (понеделник, 6 июля), Channel (РГВК, ПЕРВЫЙ, РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА), and Program details (time, title, duration, age rating).

Table with 6 columns: Day (вторник, 7 июля), Channel (РГВК, ПЕРВЫЙ, РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА), and Program details (time, title, duration, age rating).

Table with 6 columns: Day (среда, 8 июля), Channel (РГВК, ПЕРВЫЙ, РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА), and Program details (time, title, duration, age rating).

Table with 6 columns: Day (четверг, 9 июля), Channel (РГВК, ПЕРВЫЙ, РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА), and Program details (time, title, duration, age rating).

Table with 7 columns: РГВК, ПЕРВЫЙ, РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА. Content for Friday, July 10. Includes program titles, times, and channel numbers.

Table with 7 columns: РГВК, ПЕРВЫЙ, РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА. Content for Saturday, July 11. Includes program titles, times, and channel numbers.

Table with 7 columns: РГВК, ПЕРВЫЙ, РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА. Content for Sunday, July 12. Includes program titles, times, and channel numbers.

Table with 7 columns: ПОНЕДЕЛЬНИК, ВТОРНИК, СРЕДА, ЧЕТВЕРГ, ПЯТНИЦА, СУББОТА, ВОСКРЕСЕНЬЕ, РАДИО. Content for the week of July 13-19. Includes program titles, times, and channel numbers.

(Эвел - 23-26-нумрайра)

70. Абуру лагъана: "Дуьа ая (тлалаба, ялвара) вуна жуван Раббидиз чи патахъай, баян гудайвал Ада чаз ам гым ятла, гъакъикъатда, чаз калер сад-садаз ухшар я, ва гъакъикъатда, чун, "ин ша Аллагъ" (Аллагъдиз клан хъайитла), дуьз рекъевайбур жеда (адан патахъай)".

71. Ада лагъана: "Гъакъикъатда, Ада лугъузва хъи: "Гъакъикъатда, ам я кал - гъилив вердишар тавунвай - чилиз цан ягъиз, ва (вич муьтлюь-гъарни тавунвай) - цанвай никлериз яд гуз (вич инсанри дигиз ишлемиш тийизвай), (вири нукъсанрикай) саламатди, вичик (вичин хамунин рангунилай гъейри), маса рангунин лишан квачир". Абуру лагъана: "Гила вуна гъахъ (дуьз лишанар) гъана". Ва (акъван терсвилер авурдалай къулухъ - лал четин хъайила) абуру ам туклуна, ва абур мукъвал тир тавуниз (а кар).

72. Ва (рикел гъваш куьне, бес) куьне са кас (яна) къенай ва куь арада а кардин патахъай еке гъужетар (гъарда тахсирвал члепай алудиз, къалмакъвал) хъана, ва Аллагъди винел акъудда куьне чуьнуьх авур кар.

Къуръандин аятрин баянар

73. Ва (бес) Чна лагъанай: "Ягъа куьне ам (а мейит) адан (туклунавай калин) са паюналди (ва а мейитдал чан хтана ва ада лагъана вич яна квейиди вуж тиртла)". "Гъа ик, Аллагъди мейитрал чан хкида (Къияматдин Юкъуз) ва Ада кез Вичин делилар къалурзава, куь акъулди къатлун патал!"

74. Ахпа (Аллагъди кез и вири делилар къалурлайлани) куь риклер векъи хъана адалай къулухъни: абур (куь риклер) къванер хъиз я ва я векъивилиз мадни кевеи. Ва гъакъикъатда, къванерикай ава ахътинди, вичай вацлар акъатзавайди, ва гъакъикъатда ава абуркай вич пад-пад хъана ва адай яд (булахар) акъатзавайди. Ва гъакъикъатда, ава абуркай (къванерикай) чеб (виный) агъуз аватзавайбурни Аллагъдихъай кичевилияй. Ва Аллагъ куьне ийизвай амалрикай гъафилвиле авач!

75. Бес, куьне (эй, мусурманар), абур (чувуд дин гъайбуру) квехъ (куь диндихъ) инанмишвалда лагъана умудзавани, вични абуркай (са) клалалдиз (алимриз) Аллагъдин Каламдин ван къвез хъанай (Тавратдай), ахпани абур ам члурувилехъди дегешариз хъана, чеб адан гъавурда гъатайдалай къулухъ, чпиз чиз-чиз (а кар)?!

76. Ва абурал (чувуд дин гъайбуру) иман гъанвайбур (мусурманар) гъалтайла, абур (анжах мецералди) лугъузва: "Чна иман гъанва" ва абуркай (чувуд дин гъай мунафикърин) садбур муькуьбурухъ галаз къилди хъайила, абур лугъузва: "Бес, куьне абур (мусурманриз) Аллагъди кез (Тавратда) ачухнавай кар (Мугъаммад пайгъамбардин хабаррикай) лугъудани къван, абур адалди квехъ гъужет ийидайвал куь Раббидин вилик? Бес куь акъулди къатлузвачни?!".

77. Бес абур (чувуд дин гъайбуру) чъунуьхзавай (абурин чинебан) крарни ва (абур) дуьздак акъудзавай (абурин ачу) крарни чизвайди?!

78. Ва ава абуркай (чувуд дин гъайбурукай) савадсуз жематни (кел-къин тийижир авамбур) Ктаб-

дин (Тавратдин баян) чин тийизвай, (абур инанмишвалзава) анжах тапан инандирмишвилерихъ (субутсуз крарихъ, хиялрихъ) ва абур (гъакъикъи чирвилер авачиз), анжах гиман ийизва.

79. Ва (гъавилияй) еке мусибат (гъелеквал, писвал) я чпи, Ктаб кхъизвайбуруз (Тавратда дегешвилер твазвайбуруз) чпин гъилералди, ахпа ам Аллагъдин патай я лугъузвайбуруз, адахъ (чпиз) са живи къимет (фана дуьньядин менфят) къачун патал. Бес, еке мусибат (гъелеквал, пис азаб) я абур (чпин гъилери кхъейдакай, ва еке мусибат я абур (ак) къазанмишзавайдакай!

80. Ва абур (чувуд дин гъайбуру) лагъана: "Чак гъич кхладач Цай, анжах гъисабнавай (тимил къадар) ийкъарилай гъейри". Лагъ (вуна абур (эй Пайгъамбар): "Куьне Аллагъдивай агъ (а карда икърар) къачунвани. (эгер ак) ятла...) гъакъикъатда, Аллагъди Вичин агъ (иърар) гъич чурдай туш! Аксина, куьне Аллагъдин гъакъиндай кез чин тийизвай кар (таб) лугъузва!"

81. Туш (куьне тестикъарзавайвал! Аксина, куь Цай жеда эбеди яз)! Ни, пис кар къазанмишнатла ва вичин гунагъди (хатайри) вич "элкъурна

къунатла" (куьрда тунатла), ахътинбур - Цун эгълияр я, абур ана гъамшалугъ яз амукъда.

82. Ва чпи, иман гъана диндар амал авурбур - абур Женнетдин эгълияр я, абур гъана гъамшалугъ яз амукъда.

83. Ва (рикел гъваш куьне гъакъни, эй чувуд дин гъайбуру), Чна Израилан рухвайрин (куь ата-бубайривай) "къинералди мягъкемарнавай икърар" къачур вахт: "Куьне са Аллагъдилай гъейри садазни ибадатда; ва (куь) диде-бубадиз (куьне) хъсанвал ийида хъсанвилер авуналди ва (гъакъни) мукъва-къилирий, етимриз, кесибриз; ва (гъакъни) инсанриз (куьне) лап хъсан гаф лагъ, ва капI къиле твах, ва закат це". Ахпа (куьн къулухъ) элкъвена (а кардикай ва икърар чурна) са тимилабур квачиз квекай, ва куьн элкъвена ава.

84. Ва (рикел гъваш куьне гъакъни, эй Бану-Израил) Чна куь "къинералди мягъкемарнавай икърар" къачур вахт: "Куьне (сада сад рекъиз) ивиар экъичдач, ва куьне куьн (сада сад) куь ашаммиш жезвай чкайрай акъуддач лагъана", ахпа, куьне (а кар) хиве къунай (къиле тухванай) - шагъидвал куьне (ам дуьз тирди, ам куь динда авайди).

85. Ахпа куьне, эй ахътинбур (иърар ганвай ксар), сада сад (ягъиз) рекъизва, ва куьне квекай (са) клалал чпин яшаммиш жезвай чкайрай акъудзава абур аксина куьмек гуз (масадабуруз) гунагъ кар ва мидявал ийиз. Ва эгер (абур) куь патав есирар яз атайтла, куьне абур гъакъи гана азад хъийизва, вични кез къадагъа авунвайла абур (яшаммиш жезвай чкайрай) акъудун. Бес, куьне Ктабдин (Тавратдин) са паюнихъ инанмишвал ийиз, муькуь паюнихъ кафирвалзавани?! Ва авач эвез (жаза) акI авурдаз квекай - агъузвилелай (беябурвилелай) гъейри - дуьньядин уьмуьрда, ва Къияматдин Юкъуз абур (Аллагъди) лап кевеи азабдиз (элкъурна) хкида. Ва Аллагъ гъич гъафилвиле авач куьне ийизвай амалрин гъакъиндай!

(КъатI ама)

Исламдин эдебар ва ахлакъар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъай алим

(Эвел - 6-7, 9-12, 14-16, 19-26-нумрайра)

6. Къадагъа я мусурман итимдиз дешегълийрин парталар алуькун ва мусурман дишегълидиз - итимрин парталар алуькун. Гъадисда а кар гъарам авунвайвилей. (мана): "Аллагъди лянетнава итимар - папарин либасар алуькзавай ва папар-итимрин либасар алуькзавай. Лянетнава итимар чеб дишегълийриз ухшар ийизвай ва дишегълияр - чеб итимриз ухшар ийизвай" (Абу-Давуд).

7. Са шей алуькдайла - эрчи паталай ва шей хтундайла чапла паталай гатлунна кланда. Пайгъамбарди (куьй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) лагъанва, (мана): "Квекай сада квачел алуькдайла куьй ам башламишрай эрчи паталай ва хтундайла, куьй ам башламишрай чапла паталай, алуькдайла, эрчи пад - эвелди ва хтундайла эхиримжиди жедайвал" (Муслим).

10. Са цийи шей алуькдайла инсанди и дуьа келна кланда: "Аллагъумма лака-ль-гъамду, анта касавтанигъи, асъалука хайрагъу ва хайра ма сунигла лагъу, ва агъузу бика мин шарригъи ва шарри ма сунигла лагъу" (Абу-Давуд). (Мана): "Я, Аллагъ! Ваз гъамд хъуй, Вуна ам зал алуькна. За тлалабзава Вавай адан хийир ва вуч патал ам авунватла а кардин хийир, ва за тлалабзава зун хъун адан писвилкай, ва вуч патал ам авунватла а кардин писвилкай".

11. Ваз ви мусурман стхади цийи либасар алуькна акурла, адаз и дуьа лагъ: "Илбас жаьидан, ва гъиш гъамидан, ва мут шагъидан" (мана): "Алуьк цийиди, яшаммиш хъухъ лайхлудаказ (тарифлудаказ), ва шагъид яз кечмиш хъухъ" - Пайгъамбардин (куьй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гъадисра къалурнавайвал (Бухарий).

Инсандин бедендин мишвилез ва сагъламвилез талукъ крар, серенжемар ва абурухъ алакъалу эдебар

Мусурман касди вичин яшайишдин вири крар Къуръанда ва гъадисра къалурнавай рекъел амална тамамарзава. Гъавилияй ада вичин бедендин сагъламвилез (ва бедендин тлебитдиз) талукъ тир крарин патахъай ихътин эдебар къилиз акъудзава:

Гъадисда лагъанва, (мана): "Вад шей бедендин сагъламвилез талукъ крарикай (серенжемрикай) я: авратдал (гъаяяр) алай чларар алудун (тун) уьлгуьчдал (руьгуьчдал), суьрнет авун, спелар куьруь авун, хъуьнуьн лекъвера (кларара) авай чларар акъудун ва кикер атлун" (Тирмизий).

1. Авратдалай чларар тун (яхцур ийкъан къене - садра).

2. Суьрнет авун - ам (хайи ийкъалай) ирид лагъай юкъуз авун хъсан яз гъисабзава.

3. Спелар куьруь авун. Мусурмандин вичин плузарилай агъуз хъанвай спелрин чларар куьруь авуна кланда, чурудикай лагъайтла, ам ада туна (кя тавуна ахъайна) кланда. Пайгъамбарди (куьй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гъадисда лагъанва: (мана) "Куьруь ая спелар ва ахъая чуру, аксвал ая мажусриз" (Муслим). (И гъадисдай чуру уьлгуьчдалди мишхиз тун гъарам тирди аквазва). Ва гъакъни мег тадай ихтиярар авач, яни къилин са пай туна, муькуь члар алаз таз, Пайгъамбарди (куьй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) и кар къадагъа авунвайвилей. Чурудиз чулар ранг ядай ихтиярар авач, чурудиз хине ва маса рангар ядай ихтиярар ава.

4. Хъуьнуьн лекъвера авай чларар акъудун ширишдалди (ялна акъудиз тежез хъайитла, уьлгуьчдалди тун).

5. Кикер атлун (сифте - эрчи, ахпа чапла гъилин, амни жуьмядин капI ийиз фидалди).

Ахварихъ галаз алакъалу эдебар
Ахварин (ксунин) гъакъиндай мусурмандин ихътин эдебар къиле тухвана кланда.

1. Месин клунилай къулухъ геж тавуна ксун. Абу-Барзат сагъабийди (Аллагъ рази хъурай вичелай) лугъузва: "Пайгъамбардиз (куьй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) тадан крарикай тир месин клунин вилик ксун ва адалай къулухъ рахунар авун" (Бухарий).

2. Гъамиша гъилер чуьхуьн гваз (капI гваз) ксуз алахъна кланда. Адакай гзаф менфятар ава ва а кар са шумуд гъадисда къалурнава. Пайгъамбарди (куьй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) лугъузва, (мана): "Вун ви месел фидайла, гъилер чуьхуьн къачу, клуниз къачудай хъиз" (Бухарий).

3. Къаткидайла - сифте эрчи къвалал ярх хъана, эрчи гъилин кап хъухъвек кутуна ксун.

4. Ихтияр авач руфунал ярх хъана ксудай, а кар Пайгъамбардин (куьй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гъадисра къадагъа авунвайвилей. Са гъадисда лагъанва, (мана): "Ам (руфунал ярх хъана ксун) - Цун эгълийрин къаткунин жуьре я". Мад са гъадисда лагъанва, (мана): "Ам я къаткунин жуьре - Аллагъ-Тааладиз хуш тушир" (Гъаким).

5. И дуьаяр келна кланда:
а) Субгъана-Аллагъи (33 сефер), альгъамду лиЛлягъи (33 сефер), Аллагъу акбар (34 сефер) (Бухарий).

б) Аятуль-Курсий. Гъадисда лагъанва, (мана): "Ни ксудайла аятуль-Курсий келайтла, Аллагъ-Таалади адан патав ам экуьни жедалди хуьдай малак ракурда".

в) Ахварал фидалди эхиримжи келдай дуьа им хъун хъсан я: Бисмика Аллагъумма вадзату джанби ва бисмика арфаъугъу. Аллагъумма ин амсакта нафси фагъфир лягъа ва ин арсалтагъа фагъвазгъа бима тагъфазу биъи ассалгъина мин гъибадика. Аллагъумма инни аслямту нафси Илейка, ва фаввадзту амри Илейка, ва альгъафру ва атубу Илейка, аманту би китабика ллязи анзалта, ва би-набийика ллязи арсалта - фагъфир ли ма къаддамту ва ма аххарту, ва ма асрарту ва ма аглянту, ва ма Анта агляму биъи минни, Анта-ль-Мукъаддиму ва Анта-ль-Муьбаххиру, ля илягъа илля Анта. Рабби къини азабака явма табъасу ибадака) (Бухарий). (Мана): "Ви тварцелди, я Аллагъ, за зи къвал эцигзава ва Ви тварцелди за ам хкжазва. Я Аллагъ, Вуна зи чан къахчуртла, Вуна адалай гъил къачу, ва эгер Вуна ам рахкуруйтла, Вуна ам хуьх, Вуна Ви диндар луклар хуьзвайвал. Я Аллагъ, за зи чан Ваз муьтлюьгъарнава, ва зи кар за Вал вегъенва, ва зи далу за Вахъ азулданава, за Ваз астагъфир ийизва ва туба авуна Ви патав кхевезва, за иман гъанва Вуна (авудна) ракурнавай Ктабдихъ, ва Ви пайгъамбардихъ Вуна ракурнавай. Гъил къачу Вуна зи виликдай авур ва геж авур гунагърилай ва за чинеба авур ва ахухдиз авур, ва Ваз залай хъсан чизвай гунагърилай, Вун я вилик ийизвайди, Вун я къулухъ ийизвайди, Авач илягъи ибадатдиз лайхлу тир Валай гъейри. Рабби, хуьх Вуна зун Ви азабикай Ви луклар чан хкидай Юкъуз".

г) Ийифиз ахварай аватайла и дуьа келна кланда: "Ля илягъа илля Лагъу вагъдагъу ля шарика лагъу лагъуль муькуь ва лягъуль гъамду ва гъува гъала кулли шейгин къадир, субгъаналлагъи вальгъамду лиЛлягъи ва ля илягъа илляЛагъу ваЛлагъу акбар, ва ля гъавля ва ля? къувата илля биЛлягъи", - ахпа вичиз клани дуьа авуртла къабул жеда. (Мана): "Авач илягъи Валай гъейри ибадатдиз лайхлу тир, Сад я Ам авач Адаз шерик, Адаз талукъ я вири гъакимвал (пачагъвал) ва Адаз талукъ я вири гъамд, пак я Ам ва гъамд хъуй Аллагъдиз, ва авач илягъи Аллагъдизлай гъейри, Аллагъ члехи я, ва авач (садазни) къуват - анжах Аллагъдин патай я, гъадисда къалурнавайвал (Бухарий). Ва эгер къарагъна гъилер чуьхуьн къачуна къве къил капI авуртла, капI къабулдайбурукай жеда.

(КъатI ама)

Диндин месэлайриз талукъ сулар пайда хъайитла, ватцапдин
8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

"Лезги газетда" диндин чкайрал гадарун къадагъа я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникациярин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава Газет алакьадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникациярин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къуллугдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрацйа авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420 Максалаяр редакцияди туьклуб хъийизва. Максалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъвена вахузвач. Редакциядинни максалайрин авторрин фикрар сад тахун мумкин я. Газетда чап авун патал теклифнавай матери- алра гъанвай делирлин дуьзвилин ва керчек- вилин патахъай жавабдарвал авторрин чпин хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспекти, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 15.30

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 5043

Ⓜ - И лишандик квай материалар гъакъидихъ чапзавайбуру я.

Ⓜ - Икъван яшар хъанвайбуру къелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:
ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Лезги хуьрекар МехкуьтI

Нарима АГЪМЕДОВА

Финер жагъурун четин хъуниз килигна, лезгийри и ширинлух алай вахтунда са акъван гъазурзамач. Гъавилияй бязибурун рикелай ам гъазурдай къайдани алатнава.

МехкуьтI гъазурун патал чаз герек къведа:
Чкалдикай михънавай клерецар - 250 гр
Финер - 300 гр

Хатрутрикай гъазурнавай мед - 300 мл
Клерецар 2-3 декъикъада сачунал чрана, клар гана ва я регъвена, жезмай къван куьлуь ийида.

Финер артухан затарикай михъна, 2-3 декъикъада сачунал чрада. Чранвай финер гилин регъверин ва я як регъведай машиндин куьмекдалди жезмай къван куьлуь ийида. Вилик вахтара финерни клерецар кларасдин ва я ракъун таклуна клар гана регъведай, исъятда и кар регъятдиз ийидай гзаф алатар ава. Гъикъван куьлуь хъайитIа, гъакъван хъсан жеда.

Мед ягълававаз яваш цIал эцигна, чими ийида. Хъсан чими хъана, винел клур-клур акъатиз гатунайвалди, ягълавадин кланик квай цIай жудда. Финерни клерецар сад-садак какадарна, винелай хатрутрин миже цада.

Хкуьрна хъсандиз, элкъвей кIватIар хътинбуру авуна, чайдихъ галаз вилик гъида. МехкуьтI гъазур я. Нуш хъурай!

ИкIни жеда къван Шеф - директор

Роза МИНГЪАЖИДИНОВА

Мектебдин директор Алини Къадир муаллим Дербент ше- гьердиз фин меслят хъанвай. Гъарда вичи клани-такIан къачуз. Машин гъалзавайди Къадир тир. Директор Алиди вичин хизандиз недай-хъвадай суьрсет къачуна. Къадирани вичин туьквендиз герек тир зун-вун.

- Кар туьквейла базарда акъвазмир лугъудайвал, чун гила хъфида, - лагъана Алиди.

Гъа и арада Къадира лугъуз- ва: "Валлагъ, директор, Дербентдай сагъ-саламат хъфин еке бахт я. Инин милицяяр пара яманбуру я".

И гафарик кваз са милицади машин акъвазарун буйругъна.

- ГъикI лагъанай за? - гъарай акъатна Къадирай.

"Ахъая куь машин, вуч ава ана?" - лагъана, милицади машинда кыл туна. КилигайтIа, ина куьнелай вегъедай цIул кутадай чкани амачир. Къадир вични пара дугъри кас тир. Секиндиз жаваб гузва: "Валлагъ, машинда авайди къачунвай шейэр я. Дуьз лагъайтIа, кIвачерик эрекьрин пу- тулкаярни ква. Патав ацукъна- вайди (милицадиз лугъузва Къа- дира) зи шеф, директор я!"

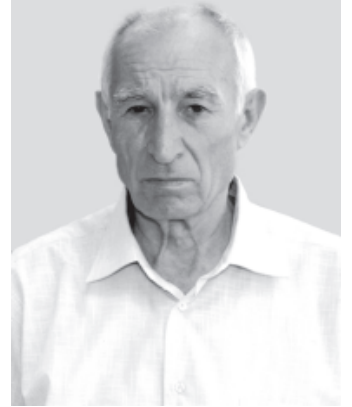
ИкI лагъанмазди, милиционер- ди машин гъалдай буйругъ гана.

Машиндиз худ гузвай арада Къадиран сивяй "школадин" гаф акъатна. И ван хъайи милица гъа- сятда уях хъана. "Акъвазара машин!" - гъарайна ада.

Алиди кыл галтадзава: "Ваз ни лагъанай зун гинин ди- ректор ятIа?"

Эхир са вад манат милицадин гъиле туна, машиндиз худ гана...

М.С. Сердеров

И йикъара чав Дагъустандин меркездай рикI тIардай хабар агакъна: яргъал цIугун тавур азардик Мирзегъасан Сердерович Сердеров рагъметдиз фена. Лап къени инсан, ракъун рекъерин транспортдин гъурметлу къуллугъчи, тешкилатчи, гъалтай гъар садаз куьмек гайи кас, баркаллу крарин иеси. Адан кIвалин рехъ тийижир, адан кIвале са истикан чай тахъвай са зугърабахуьруьнвини авач. Гъа- миша хийир-шийирдин мярекат- ра иштиракай, хъсан крарик къил кутур кас тир Мирзегъасан Сер- дерович. Ам чидай вирибуру дериндай яс цIугъазва, сада-са- даз сабурур гузва.

М.С.Сердеров 1936-йисан 23- мартдиз Сулейман-Стальский райондин Зугърабахуьре диде- диз хъана. Хуьре 7-класс, Шихид- хуьре юкъван школа акъалтIарна. Хуьруьн колхозда колхозчи яз кIвалахна, армиядин жергейра къуллугъна. Челекен (Туьркме- ния) поселокда са йиса буругърал зегъмет цIугуна. Красноводскдин ракъун рекъерин сад лагъай те- хучилище акъалтIарай Ашхабад шегьердин къилин кондуктор 1959-йисуз Ташкентдин ракъун рекъерин инженерар гъазурдай ин- ститутдик экечIна. 1966-йисуз анаг агалкъунралди куьтягъна.

Ашхабад шегьерда ракъун рекъел жуьреба-жуьре къул-

лугъар къилиз акъудна: вокзал- дин дежурныйдин, сменадин начальнидин, станциядин на- чальнидин заместителдин. 1970-йисуз М.С.Сердеров Ма- хачкъаладиз хтана.

1970-1976-йисара Дагъус- тандин меркезда ракъун рекъе- рал кIвалахна.

1976-1996-йисара Махач- къаладин вокзалдин начальник- дин везифаяр тамамарна.

Пенсиядиз экъечIайла кар- чивилел машгъал хъана: Ма- хачкъалада хсуси ресторан ахъайна.

М.С.Сердеров масадан дер- диникай хабар къадай инсан, чешнелу хизандин кыл тир.

Чна рагъметлудан хизандиз, муьква-къилириз башсагълугъ- вал гузва. Адан экуь къамат чи рикелай алатдач.

ДУСТАР ВА ВИРИ МУКЪВА-КЪИЛИЯР

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди Насрудин Серде- ровичаз - играми стха, Махачкъала шегьердин 10-нумрадин юкъ- ван мектебдин директор Рамиз Сердероваз играми буба
Мирзегъасан СЕРДЕРОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз башсагълугъвал гузва.

"Лезги газетдин" редак- циядин коллективди Къурагъ райондин Гелхенрин хуьряй тир шаир Сейфудин Шагъпазо- ваз имидин хва
Абумислим ШАГЪПАЗОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз башсагълугъвал гузва.

Махачкъала шегьердин 10- нумрадин юкъван школадин муаллимрин коллективди шко- ладин директор Рамиз Серде- роваз играми буба
Мирзегъасан СЕРДЕРОВ
рагъметдиз финихъ галаз ала- къалу яз, дериндай хажалат цIу- гуналди, башсагълугъвал гузва.

Сканворд

ТуькIугърайди - К. КЪАЛАЖУХВИ

					Къиле- патан		РикIин
Техилар			Чухур	Дагъустан- дин вацI			ГIарвал, гъам
цунал	Мертеба			Магъара			
машгъул					Урус		Къуьрен
кас					боксёр		шараг
Польшадин	Недай		Къуьнерни	Цин клане			
шегьер	хъач		далу	ацукъдай	Докъуз- пара	Дагъдин	
	(пеш)			къаришма	райондин	накъв	
					хуьр		
Демирчи	КIвалера	Марфадин					
	жедай	са "хаг"					
	пеле	Камалту- виллин	Къуьнхуьр				
		ярж	...				
Гъыл							Кун патал
михъи	Иракдин				Яракъдин		гъазур- навай
туширди	меркез				"турба"		кIарас

"ЛГ"-дин 26-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦIАРАРА: Кепкир. Гъамбал. Къасида. Игътият. Илим. Арина. Фурс. Агъали. НукътIа.
ТИК ЦIАРАРА: Парс. Ругъани. Къабачи. Къучи. Гъарамазда. Табагъчи. Мурс. Роман.

Бруцеллез

Жафер АЛИМОВ,
Къурушрин хуьруьн ветучас- токдин заведующий

Бруцеллез инсанрикни гъайван- рик акатзавай инфекциядин азар я. Ада, асул гъисабдай, жалгъаяр ха- рапIзава, гьерекатдин еришар зайи- фарзава.

Азардин къилин чешме бруцеллез квай гъайванар я. Инсанрикни гъай- ванрикай акатунин хаталувал ава.

Пешекарри кьейдзавайвал, бру- целлездин инфекция накъвадик - 2 варзни зура, фитедик - 4 вацра, не- кледик - 8 йикъалди, къаймахдик - 10 йикъалди ва нисидик 5 вацра ку- муькьзава.

Азардин акъалтIай хаталувал фикирда къуна, малдарар и жигъет- дай гзаф муькъаят хъана кланда. Сифте нубатда, маларин духтурри ветеринариядин жигъетдай теклиф- завай къайдайрал, меслятрал амал авунихъ еке метлеб ава.

РИКIЕЛ ХУЬХ: базардай як маса къачудайла, талукъ документар (ве- теринариядин, санитариядин рекъе- рай) истемиша. Пешекарри теклиф- завай къайдайрал амал авунилай куь майишатдин, хсуси сагъламви- лин къисмет аслу я.